

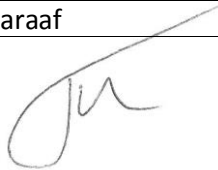
Transect-rapport 337

HOV Hilversum-Huizen

Gemeenten Hilversum, Laren, Blaricum en Huizen
(Noord-Holland)

Archeologisch bureauonderzoek

Auteur	H.G. Pape MA
Versie	Concept 1.2
Projectcode	13070008
Datum	13-05-2014
Opdrachtgever	Provincie Noord-Holland Houtplein 33 2012 DE Haarlem
Uitvoerder	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
Bevoegde overheid	Provincie Noord-Holland
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer	59.738, 59.742
Beheer en plaats documentatie	Transect, Utrecht

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales (Senior KNA Prospector)	13-05-2014	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft Transect in december 2013 en januari 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de provincie Noord-Holland. De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen een vrije busverbinding te realiseren tussen Hilversum en Huizen, een zogenoemde HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer)-verbinding. Ten behoeve hiervan moeten in twee plangebieden binnen het tracé bestemmingsplanwijzigingen plaatsvinden: plangebied Hilversum-Laren (gemeenten Hilversum en Laren) en plangebied Huizen-Blaricum (gemeenten Huizen en Blaricum). Om de HOV-verbinding juridisch-planologisch mogelijk te maken dient een provinciaal inpassingsplan (PIP) opgesteld te worden. Hierin dienen alle ter zake doende belangen meegewogen te worden, waaronder ook de archeologische waarde van het gebied. Archeologische resten binnen de twee plangebieden kunnen door bodemingrepen verstoord worden. Onderhavig bureauonderzoek voorziet in deze weging.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat de HOV-verbinding gepland is in een landschappelijk divers en archeologisch rijk gebied. Het Gooi kent namelijk een veelheid aan archeologische vondsten en sporen. In de plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum bevinden zich daarom ook meerdere zones met een middelhoge tot hoge verwachting, alsook een aantal archeologische monumenten. Archeologisch onderzoek in (de directe omgeving van) de plangebieden heeft resten van (pre-)historische bewoning en begraving opgeleverd, in datering variërend van het Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd:

Plangebied Hilversum-Laren

- Het westelijk deel van plangebied Hilversum-Laren ligt in de bebouwde kom van het dorp. De verwachting is hier met name afhankelijk van de mate van moderne verstoring die de aanleg van de bebouwing, verharding en infrastructuur met zich mee heeft gebracht. Kenmerkende zones met een hoge verwachting zijn de historische kern van Hilversum en een voormalig vroegmiddeleeuws grafveld met mogelijk nog resterende resten bij de Liebergerweg op een deel van de stuwwal;
- Het oostelijk deel van plangebied Hilversum-Laren betreft het bos- en heidegebied en de overgang van de bebouwde kom naar die zone. Hier zal naast de aanleg van bebouwing, verharding en infrastructuur ook bosaanplant voor verstoring van het archeologisch bodemarchief hebben gezorgd. Eerder archeologisch onderzoek heeft langs de gehele bebouwde oostrand intacte begraven podzolbodems in het dekzand aangetoond, die erop wijzen dat de verstoring niet volledig is geweest. Daarbij zijn in het bos- en heidegebied meerdere waarnemingen van prehistorische bewoning en begraving aanwezig, waaronder bekende resten uit het Mesolithicum op de plek waar het ecoduct over de Weg over Anna's Hoeve gepland staat. Dit stuk van plangebied Hilversum-Laren bevindt zich tevens in een provinciaal aardkundig monument, waar vergravingen, ontgroningen en egalisaties niet zonder meer mogen plaatsvinden. Ten behoeve van de realisatie van de HOV dient voor deze handelingen ontheffing te worden aangevraagd, waarbij de provincie in haar afweging ook het maatschappelijke belang van de realisatie van de HOV zal meenemen. Aan de ontheffing kunnen voorschriften worden verbonden, in het belang van de bescherming of instandhouding van het aardkundig monument.
- In plangebied Hilversum-Laren zijn archeologische resten voornamelijk te verwachten in de top van stuwwal- en sneeuwmeltwaterafzettingen, alsook in de top van dek- en stuifzandafzettingen. Hierbij moet ook terdege rekening worden gehouden met begraven podzolbodems. Afhankelijk het gebruik en de verstoringen in latere eeuwen kunnen deze archeologisch relevante lagen reeds vanaf maaiveld of dicht daaronder voorkomen. Zo zijn begraven podzolbodems aan de oostrand van Hilversum aangetoond vanaf een diepte van circa 40 cm –Mv.

Plangebied Huizen-Blaricum

- Plangebied Huizen-Blaricum heeft in het gemeentelijk beleid voor een groot deel een archeologische verwachting beneden 220 cm –Mv, wegens het ophogen van de bodem voorafgaand aan de realisatie van de wijk Bijvanck. Het is echter niet bekend of deze ophoging ook in het plangebied aanwezig is en, zo ja, wat het effect hiervan is geweest op eventuele archeologische resten. Het tracé doorsnijdt deels het

archeologisch monument van de Blaricummermeent en de bufferzone ervan, wat in relatie staat tot een verdrongen dekzandlandschap met bewoningssporen uit de periode Paleolithicum – Bronstijd. Ook in dit plangebied zal bodemverstoring hebben plaatsgevonden, voornamelijk in de vorm van infrastructuur. De ophoging van het terrein kan echter deze verstoring hebben beperkt.

- Het relevante archeologisch niveau in plangebied Huizen-Blaricum bestaat uit de top van het dekzand. De hoogste top is nagenoeg direct ten noorden van het tracé gekarteerd op het Blaricummermeent-monument (ten noorden van de weg Stroomzijde), op circa 50 cm –Mv. In het plangebied zelf kan deze top begraven zijn onder een ophoogpakket, maar dat is niet met zekerheid te stellen op basis van dit bureauonderzoek.

Effectbeoordeling en advies

De realisatie van de HOV-verbinding heeft een negatief tot sterk negatief effect op (eventueel aanwezige) archeologische waarden in het gebied. Geadviseerd wordt om zoveel mogelijk te streven naar behoud *in situ* van het oorspronkelijke reliëf – zeker daar waar het aardkundig monument betreft – en van (eventueel aanwezige) archeologische waarden. Om inzicht te krijgen in de daadwerkelijke archeologische waarden in het plangebied wordt tevens geadviseerd om archeologisch veldonderzoek uit te voeren, op de plekken waar door de geplande bodemingrepen eventuele archeologische waarden kunnen worden verstoord. De risicozones waar archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn betreffen in elk geval de middelhoge of hoge archeologische verwachtingszones, alsook de monumententerreinen (inclusief bufferzone). Deze zones zijn gebaseerd op de gemeentelijke beleidskaarten, die op hun beurt voor het merendeel zijn gestoeld op de bodem- en geomorfologische kaarten. Het is echter ook niet uitgesloten dat zich in de lage verwachtingszones op de kaarten nog archeologische resten (kunnen) bevinden, aangezien het door gebrek aan informatie over aard en omvang van bodemverstoringen niet mogelijk is om deze zones op basis van het bureauonderzoek af te schrijven. Daarbij is er sprake van een voorlopig ontwerp en zijn de daadwerkelijke aard en omvang van de bodemingrepen nog niet vastgesteld, waardoor archeologisch risicozones binnen de plangebieden nog niet verder gedifferentieerd kunnen worden. De voorlopige archeologische risicozones zijn in de vorm van verwachtingenkaarten opgenomen in Bijlage 19-20 (zie Hoofdstuk 9 voor een korte toelichting op deze kaarten).

Het is aan te bevelen om archeologisch inventariserend veldonderzoek uit te voeren in beide plangebieden, in eerste instantie uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek langs het gehele tracé, om de bodemintactheid in de verschillende archeologische risicozones vast te stellen en indien mogelijk de aanwezigheid van archeologische resten aan te tonen. De resultaten kunnen worden aangevuld met een veldverkenning tijdens het booronderzoek en een (verdere) analyse van het AHN en wellicht luchtfoto's. Met dit vervolgonderzoek kan de archeologische verwachting worden aangescherpt, waardoor het archeologisch risico inzichtelijker wordt gemaakt en daardoor mogelijk een differentiatie kan worden aangebracht binnen de plangebieden in de vorm van risicozones. Deze zones kunnen vervolgens als gebieden met een archeologische dubbelbestemming worden opgenomen in het PIP ('Waarde – Archeologie'). Aan deze gebieden kunnen dan vrijstellingsgrenzen qua oppervlakte en diepte worden gekoppeld. Geplande bodemingrepen die de specifieke vrijstellingsgrenzen van een gebied met een dubbelbestemming overschrijden, zijn dan archeologisch onderzoeksplichtig bij het aanvragen van een omgevingsvergunning.

Het is aan te bevelen om als richtlijn een afstand van 50 m tussen elke boring te hanteren¹. Gezien de aanwezigheid van begraven podzolbodems in Hilversum, de mogelijke aanwezigheid van resten onder een ophoogdek in Huizen en het feit dat de exacte dieptes van alle bodemingrepen nog niet bekend zijn, wordt als voorlopige richtlijn een boordiepte van 3,00 m –Mv aanbevolen. Bij het plannen van het booronderzoek dient zoveel mogelijk rekening te worden gehouden met voor de hand liggende bodemverstoringen, zoals zones direct naast of ter plaatse van bestaande wegen en spoorlijnen. Bovenstaande betreft een advies. Een daadwerkelijk besluit over het wel of niet uitvoeren van vervolgonderzoek dient genomen te worden door de bevoegde overheid inzake archeologie, in deze de provincie Noord-Holland (tot aan vaststelling van het PIP).

¹ Dhr. B. Smit van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) stelt in een reactie aan de provincie Noord-Holland voor om de boringen om de 25 meter te zetten. Dit vanwege het feit dat er waarschijnlijk maar één raai boringen gezet zal kunnen worden, gezien de lijnvormige plangebieden. Bij interpretatie van de boorgegevens beveelt dhr. Smit tevens aan om naast informatie uit de onderzoeken bij de Blaricummermeent ook de boorgegevens van het tracé van de A27 (Exaltus, 1994) te gebruiken. Ook stelt dhr. Smit voor om de locaties vast te stellen van veensquenties, die wellicht bemonsterd kunnen worden voor archeobotanisch of dateringsonderzoek. Dit kan helpen bij het beoordelen van de mogelijke aanwezigheid van organische archeologische resten.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Aanleiding.....	7
2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek.....	8
3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied	9
4. Planvorming en consequenties van het toekomstig gebruik	12
5. Beleidskader	13
6. Bodem en geomorfologie.....	16
7. Archeologische waarden	20
8. Huidig gebruik, historische situatie en bodemverstoringen	23
9. Gespecificeerde archeologische verwachting	32
10. Conclusie en Advies.....	34
11. Geraadpleegde bronnen	37
Bijlage 1: Ontwerp HOV plangebied Hilversum-Laren	38
Bijlage 2: Ontwerp HOV plangebied Huizen-Blaricum	39
Bijlage 3: Archeologische beleidskaart gemeente Hilversum	40
Bijlage 4: Archeologische beleidskaart gemeente Laren (BEL-combinatie)	41
Bijlage 5: Archeologische beleidskaart gemeente Blaricum (BEL-combinatie).....	42
Bijlage 6: Archeologische beleidskaart gemeente Huizen	43
Bijlage 7: Geomorfologie plangebied Hilversum-Laren	44
Bijlage 8: Geomorfologie deelgebied Huizen.....	45
Bijlage 9: Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) plangebied Hilversum-Laren	46
Bijlage 10: Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) plangebied Huizen-Blaricum	47
Bijlage 11: Bodem plangebied Hilversum-Laren	48
Bijlage 12: Bodem plangebied Huizen-Blaricum	49
Bijlage 13: Aardkundige waarden plangebied Hilversum-Laren	50

Bijlage 14: Archeologische verwachting en bekende waarden plangebied Hilversum-Laren (Archis)	51
Bijlage 15: Archeologische verwachtingskaart gemeente Laren (BEL-combinatie)	52
Bijlage 16: Archeologische verwachting en bekende waarden plangebied Huizen-Blaricum (Archis)	53
Bijlage 17: Archeologische verwachtingskaart gemeente Blaricum (BEL-combinatie)	54
Bijlage 18: Boorpuntenkaart karterend booronderzoek monument 15.900 (plangebied Huizen-Blaricum)	55
Bijlage 19: Archeologische verwachtingen plangebied Hilversum-Laren	56
Bijlage 20: Archeologische verwachtingen plangebied Huizen-Blaricum	58

1. Aanleiding

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft Transect in december 2013 en januari 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de provincie Noord-Holland. De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen een vrije busverbinding te realiseren tussen Hilversum en Huizen, een zogenoemde HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer)-verbinding. Ten behoeve hiervan moeten in twee plangebieden binnen het tracé bestemmingsplanwijzigingen plaatsvinden: plangebied Hilversum-Laren (gemeenten Hilversum en Laren) en plangebied Huizen-Blaricum (gemeenten Huizen en Blaricum). Om de HOV-verbinding juridisch-planologisch mogelijk te maken dient een provinciaal inpassingsplan (PIP) opgesteld te worden. Hierin dienen alle ter zake doende belangen meegewogen te worden, waaronder ook de archeologische waarde van de plangebieden. Archeologische resten binnen beide gebieden kunnen immers door bodemingrepen verstoord worden. Onderhavig bureauonderzoek voorziet in deze weging. Tevens omvat dit rapport een advies over de noodzaak en wijze van eventuele aanvullend te nemen maatregelen.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Om de archeologische waarde van het plangebied te kunnen bepalen is in het kader van het PIP in eerste instantie een bureauonderzoek (BO) opgesteld. Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting. Dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en het grondgebruik definiëren van de kans dat binnen de twee plangebieden sprake is van archeologische resten.

Het resultaat van het archeologisch bureauonderzoek is een rapport met een conclusie voor wat betreft het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in de plangebieden worden verstoord als gevolg van de voorgenomen bodemingrepen. Aan de hand hiervan wordt een advies voor eventuele vervolgstappen geformuleerd. Met het rapport kan de bevoegde overheid een beslissing nemen in het kader van de vergunningverlening. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de aan- of afwezigheid, diepteligging, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2 (KNA 3.2). In dit kader is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS-2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit divers voorhanden historisch kaartmateriaal. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbaar geomorfologisch kaartmateriaal geraadpleegd. Deze informatie is aangevuld met relevante informatie uit achtergrondliteratuur.

3. Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Hilversum, Laren
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Blaricum, Huizen
Plaats	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Hilversum
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Huizen
Toponiem	Hilversum-Laren, Huizen-Blaricum
Kaartblad	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	32A
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	26C
Centrumcoördinaat	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	142.199 / 470.156
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	147.040 / 478.012

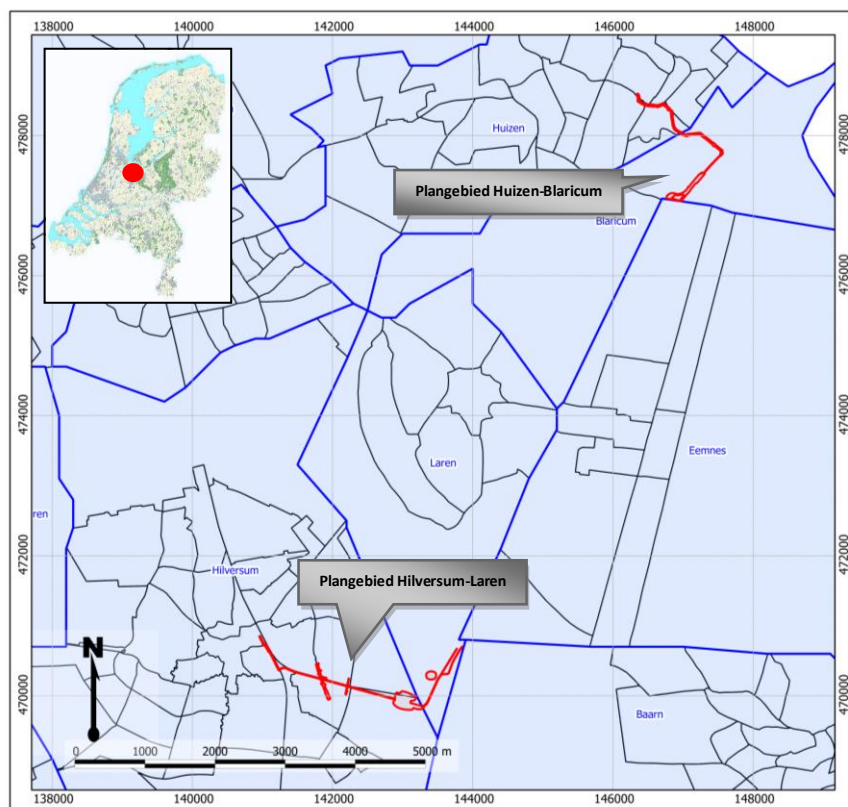
Dit bureauonderzoek heeft betrekking op twee plangebieden die deel uitmaken van de toekomstige HOV-verbinding: plangebied Hilversum-Laren (gemeenten Hilversum en Laren) en plangebied Huizen-Blaricum (gemeenten Huizen en Blaricum). De globale ligging binnen de verschillende gemeenten en de onderlinge verhouding tussen beide plangebieden is weergegeven in figuur 1. De ligging van de plangebieden is in meer detail te zien in figuren 2-4. In Bijlagen 1 en 2 zijn de ontwerpen van beide plangebieden opgenomen. De grenzen van de plangebieden worden in de ontwerpen met rode lijnen (Hilversum-Laren) en zwarte stippellijnen (Huizen-Blaricum) aangegeven. Om de archeologische verwachting van het plangebied te kunnen specificeren is bij het bureauonderzoek rond elk plangebied een gebied met een straal van circa 500 m betrokken. Deze onderzoeksgebieden sluiten zowel bodemkundig, als voor wat betreft geomorfologie, archeologie en cultuurhistorie aan bij de verwachte situatie in de beide plangebieden, zodat op een verantwoorde manier uitspraken kunnen worden gedaan over de landschapsgenese en bewoningsgeschiedenis van de plangebieden. Bovendien is voor wat betreft de landschapsgenese ook informatie op het niveau van de archeoregio bij het onderzoek betrokken.

Plangebied Hilversum-Laren

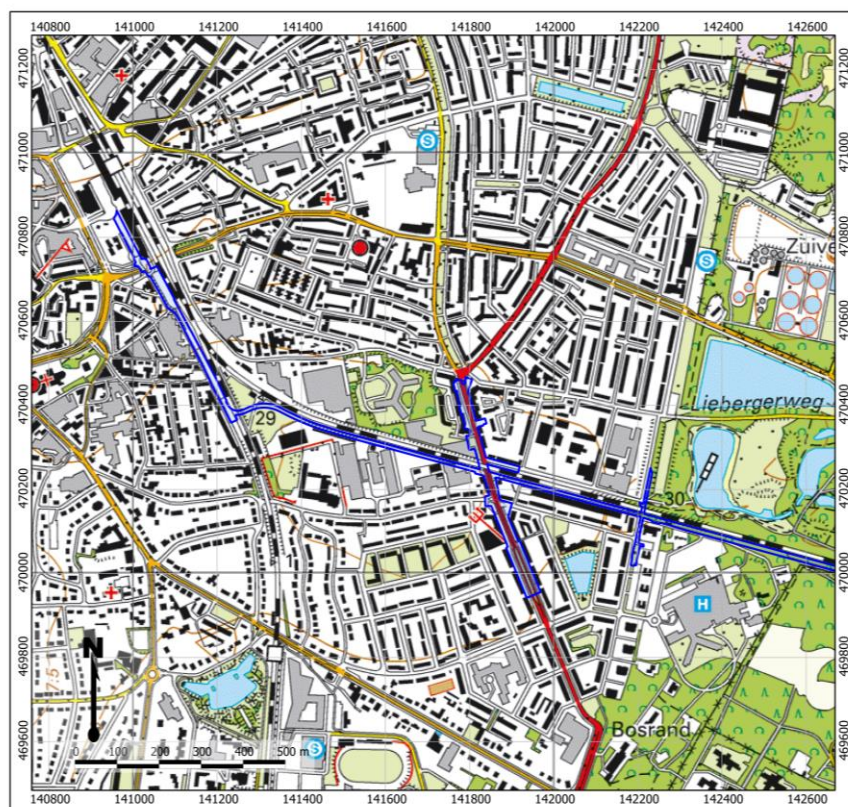
Dit plangebied ligt binnen de gemeenten Hilversum en Laren en heeft in het ontwerp een oppervlakte van circa 12,4 ha en een lengte van circa 3,8 km. Het plangebied begint bij het trein- en busstation van Hilversum, aan de Spoorstraat. Vervolgens loopt het een stuk parallel aan het Wandelpad, om daarna naar het oosten af te buigen langs de spoorlijn naar Amersfoort. Het tracé blijft parallel aan de spoorlijn lopen tot de A27, alwaar de HOV de snelweg zal volgen tot aan Huizen. Zowel ter hoogte van het spoor bij de A27 als over de Weg over Anna's Hoeve zijn ecoducten gepland.

Plangebied Huizen-Blaricum

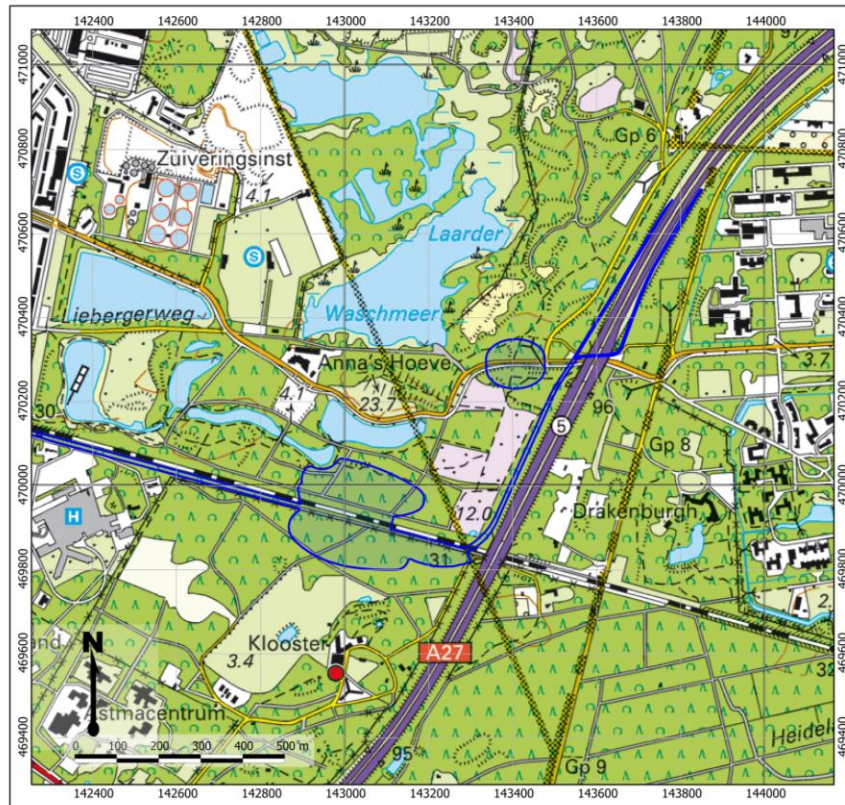
Dit plangebied ligt binnen de gemeenten Huizen en Blaricum en heeft in het ontwerp een oppervlakte van circa 8 ha en een lengte van circa 2,6 km. Het plangebied begint vanaf de afrit van de A27 bij de Stichtseweg en loopt een stuk parallel aan deze weg langs de wijk Bijvanck. Vervolgens buigt het tracé af richting het westen, parallel aan de Stroomzijde en de Rijnland. Uiteindelijk eindigt het tracé via de Bovenmaatweg en de Huizermaatweg bij bushalte De Regentesse.

Figuur 1: Grootsschalige topografische kaart met gemeentegrenzen (blauwe lijnen) en de ligging van de plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum (rode begrenzingsen).

Figuur 2: Topografische kaart van het westelijk deel van plangebied Hilversum-Laren (blauwe begrenzing).

Figuur 3: Topografische kaart van het oostelijk deel van plangebied Hilversum-Laren (blauwe begrenzing).

Figuur 4: Topografische kaart van het plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing).

4. Planvorming en consequenties van het toekomstig gebruik

Kader	Provinciaal inpassingsplan (PIP)
Planvorming	Realisatie vrije busbaan
Bodemverstorende werkzaamheden	Ontgraving, ophoging
Oppervlakte plangebieden	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Circa 12,4 ha
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Circa 8 ha
Diepte ontgravingen	Nog niet bekend

De aanleiding voor het onderzoek is het voornemen een vrije busverbinding te realiseren tussen Hilversum en Huizen, een zogenoemde HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer)-verbinding. Op basis van het voorlopige ontwerp van het voorkeustracé en een eerste inventarisatie van de bestemmingsplannen is geconstateerd dat er voor een aantal plekken in het tracé nog een nader ruimtelijk besluit nodig is om de realisatie van de HOV Hilversum-Huizen mogelijk te maken (i.e. de plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum). De gemeenten Huizen, Laren, Eemnes en Hilversum en de provincie hebben afgesproken dat de Provincie Noord-Holland hiervoor een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) zal opstellen. Het doel van dit PIP is voor alle tracédelen en inpassingsmaatregelen die niet passen binnen de huidige bestemming, deze bestemming aan te passen om de vrije busbaan inclusief inpassingsmaatregelen mogelijk te maken. Uitzondering is het tracédeel bij Eemnes. De gemeente Eemnes (provincie Utrecht) zal voor de projectonderdelen binnen haar grenzen zelf de bestemmingsplanprocedure doorlopen. Dit onderdeel hoeft dus niet in het PIP te worden opgenomen. Omdat de gemeente Blaricum niet meewerkt aan het project is het noodzakelijk dat de provincie, naast het ruimtelijk besluit, ook de voor de uitvoering benodigde vergunningverlening voor haar rekening neemt. De provincie is voornemens voor alle benodigde omgevingsvergunningen in de betrokken gemeenten (behoudens Eemnes) de vergunningverlening voor haar rekening te nemen.

Het merendeel van de geplande ingrepen betreft de aanpassing van bestaande infrastructuur en de aanleg van nieuwe infrastructuur, zoals te zien is op de voorlopige ontwerpen in Bijlagen 1 en 2. Binnen deze plannen zijn mogelijke bodemverstoringen samen te vatten als ontgravingen (bijvoorbeeld het graven van nieuwe wegcunetten, het graven van tunnelverbindingen/aanleg van ongelijkvloerse kruisingen en het aan- of verleggen van kabels, leidingen of riolering). De ontgravingen kunnen eventueel relevante archeologische bodemlagen verstoren. In het geval van de geplande ecoducten in het plangebied Hilversum-Laren en daarop aansluitende infrastructuur is daarentegen zeer waarschijnlijk sprake van ophoging. Afhankelijk van het materiaal dat voor de ophoging wordt gebruikt en de hoeveelheid hiervan, kan zetting, compactie en verstikking optreden van relevante archeologische bodemlagen. Het is op dit moment nog niet bekend met welk ophogingsmateriaal de ecoducten zullen worden uitgevoerd en welk effect dit zal kunnen hebben op de bodem. Mogelijk wordt het ecoduct over de Weg over Anna's Hoeve verdiept aangelegd, wat voor verstoring van eventueel aanwezige archeologische resten kan zorgen.

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Provinciaal inpassingsplan (bestemmingsplanwijziging)
Beleidskader	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Archeologiebeleid gemeente Hilversum, archeologiebeleid BEL-combinatie (gemeente Laren)
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Archeologiebeleid gemeente Huizen, archeologiebeleid BEL-combinatie (gemeente Blaricum)
Onderzoeksgrens	Varieert per verwachtingszone, per gemeente

Wetgeving

In 1992 heeft Nederland het *Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed* ondertekend; ook wel het *Verdrag van Malta* of *Valletta* genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de *Wet op de Archeologische Monumentenzorg* (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer en de Ontgrondingenwet. Vanuit de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) bestond al een verplichting om bij de voorbereiding van bestemmingsplannen alle ter zake doende belangen mee te wegen. In feite is de Wamz een concrete invulling van deze verplichting en een verbreding van de zorgplicht voor archeologische waarden in het milieubeheer.

Beleid ten aanzien van het plangebied

Omdat er voor de juridisch-planologische inpassing van de HOV Hilversum-Huizen een provinciaal inpassingsplan zal worden opgesteld (bestemmingsplanwijziging), is voor dit bureauonderzoek gekeken naar het vigerende archeologische beleid van de betreffende gemeenten. De hierbij behorende verwachtings- en beleidskaarten zijn veelal een verfijning van de provinciale en nationale archeologische verwachtingskaarten (respectievelijk de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van Noord-Holland en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)). Hierdoor vormen zij de beste basis voor het doen van uitspraken over bekende en verwachte archeologische waarden in het plangebied. Daarbij zullen in het toekomstige vergunningentraject zeer waarschijnlijk omgevingsvergunningen aangevraagd moeten worden bij de verschillende gemeenten voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de verbinding, wat betekent dat de door de gemeenten gehanteerde vrijstellingscriteria qua archeologische onderzoeksplicht in hun beleid nuttige aanknopingspunten zijn – zowel voor het bepalen van eventuele archeologische dubbelbestemmingen binnen de plangrenzen van het PIP als voor de toekomstige vergunningverlening.

Plangebied Hilversum-Laren

Het vigerende archeologische beleid in plangebied Hilversum-Laren wordt enerzijds gevormd door het archeologiebeleid van de gemeente Hilversum (Structuurvisie Archeologie Gemeente Hilversum 'De Ondergrondse Stad') en anderzijds door het archeologiebeleid van de BEL-combinatie, waar de gemeente Laren deel van uitmaakt (de andere gemeenten in de combinatie zijn Blaricum en Eemnes).

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Hilversum (Bijlage 3) is te zien dat het oostelijk deel van het tracé begint in de oude dorpskern van Hilversum. Dit is op de algemene beleidskaart aangeduid als terrein van archeologische waarde, wat op de deelbeleidskaart van de oude dorpskern verder is genuanceerd als 'Verstoringswaarde 2' (zie figuur 5). Volgens de legenda behorende bij deze deelbeleidskaart gaat het daarbij om een middelhoge archeologische verwachting. Hiervoor gelden vrijstellingscriteria van 25 m² en 30 cm –Mv.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Hilversum (Bijlage 3) loopt de rest van het tracé binnen de gemeente Hilversum door meerdere verwachtingszones van verschillende waarde. Aan deze zones zijn in het gemeentelijk beleid van Hilversum de volgende vrijstellingscriteria gekoppeld:

- Zeer lage verwachting bebouwd gebied na 1850: 10.000 m² en 40 cm –Mv
- Lage verwachting bebouwd gebied na 1850: 500 m² en 40 cm –Mv
- Middelhoge en hoge verwachting bebouwd gebied na 1850: 100 m² en 40 cm –Mv
- Middelhoge verwachting Westerheide: 100 m² en 20 cm –Mv
- Middelhoge verwachting zuidoostelijk bosgebied: 500 m² en 20 cm –Mv

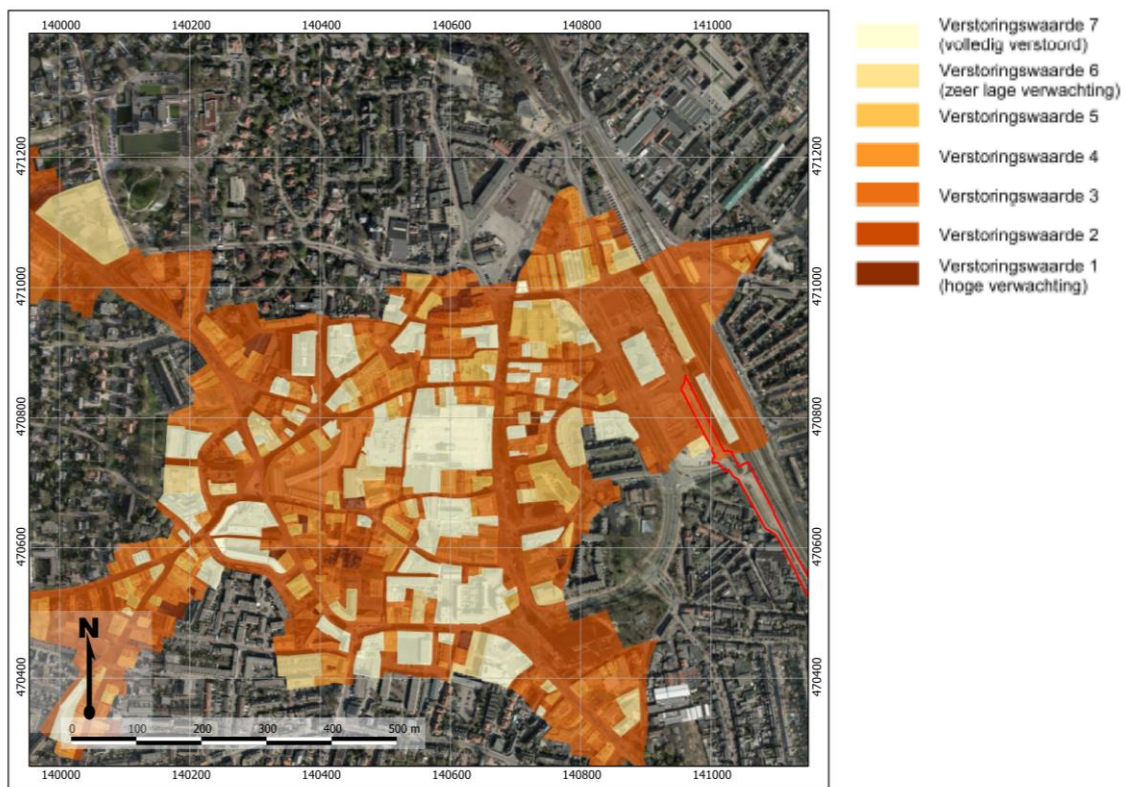
Op de archeologische beleidskaart van de BEL-combinatie is het oostelijk deel van het tracé in plangebied Hilversum-Laren te zien (Bijlage 4). Het betreft hier allereerst de overgang tussen een gebied zonder archeologische verwachting ('Gebied 6', de A27) en een gebied met een middelhoge verwachting ('Gebied 4'). Tenslotte doorsnijdt het tracé een bekend archeologisch terrein ('Gebied 2') en de bufferzone met een hoge verwachting daaromheen ('Gebied 3'). Deze gebieden hebben volgens de nota archeologiebeleid van de BEL-combinatie (digitaal te raadplegen op overheid.nl) de volgende vrijstellingscriteria:

- Archeologisch terrein: 50 m² en 30 cm –Mv
- Hoge verwachting: 200 m² en 30 cm –Mv
- Middelhoge verwachting: 500 m² en 50 cm –Mv
- Geen verwachting: vrijgesteld van onderzoek

Plangebied Huizen-Blaricum

Het oostelijk deel van het tracé binnen plangebied Huizen-Blaricum is allereerst te zien op de archeologische beleidskaart van de BEL-combinatie, waar de gemeente Blaricum deel van uitmaakt (Bijlage 5). Binnen deze gemeente loopt het tracé door meerdere verwachtingszones, alsook door een archeologisch terrein. Voor de bijbehorende vrijstellingscriteria wordt verwezen naar bovenstaand stuk over plangebied Hilversum-Laren.

Het westelijk deel van het tracé binnen plangebied Huizen-Blaricum heeft op de archeologische beleidskaart van de gemeente Huizen vrijstellingscriteria van 10.000 m² en 220 cm –Mv (Bijlage 6). Volgens de beleidsnota van de gemeente Huizen uit 2009 volgen deze grenzen, vooral die qua diepte, vanuit het feit dat dit gebied voorafgaand aan de bebouwing is opgespoten met twee meter zand i.v.m. de hoge grondwaterstand (Visser-Poldervaart & Klooster, 2009). In de beleidsnota van de gemeente Huizen wordt geen specifieke verwachting aan dit gebied gegeven.

Figuur 5: Het plangebied (rode begrenzing) op de deelbeleidskaart oude dorpskern Hilversum.

6. Bodem en geomorfologie

Archeoregio	Utrechts-Gelders zandgebied
Geomorfologie	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Hoge stuwwal (kaartcode 10B3) en lage landduinen met bijbehorende vlakten en laagten (kaartcode 4L8)
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Vlakte van getij-afzettingen (kaartcode 2M35) en vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (kaartcode 2M9)
Maaiveld	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Circa 3,60 tot 18,70 m +NAP
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Circa 1,30 tot 3,10 m +NAP
Bodem	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Duinvaaggronden in leemarm en zwak lemig fijn zand (kaartcode Zd21) en veldpodzolgronden in leemarm en zwak lemig fijn zand (kaartcode Hn21)
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Kalkarme drechtvaaggronden in zware klei (kaartcode Mv41C) en veldpodzolgronden in grof zand (kaartcode Hn30)
Grondwater	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	GWT VII
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	GWT II

Landschapsgenese

Het plangebied is voor het grootste deel gelegen in het Midden-Nederlandse zandgebied (het noordoostelijk deel van Huizen ligt in de Gelderse Vallei), een gebied dat gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van hoge stuwwallen, die zich gedurende de voorlaatste ijstijd hebben kunnen vormen (de stuwwallen van Het Gooi; Berendsen, 2000). In die voorlaatste ijstijd (het Saalien, circa 370.000 tot 130.000 jaar geleden) lag er tot in Midden-Nederland landijs, dat de daar eerder gelegen oudere grofzandige rivierafzettingen van de Rijn en Maas voor zich uit heeft gestuwd. Hierdoor zijn stuwwallen ontstaan. Aan de randen van de stuwwallen komt lokaal verspoeld sediment voor dat is afgezet als gevolg van smeltwater dat van het landijs afkomstig is (de zogenaamde *sandr*-afzettingen). In de laatste ijstijd (het Weichselien, circa 120.000 – 10.000 jaar geleden) was er geen sprake van de aanwezigheid van landijs, maar kende Nederland wel een zeer koud en droog klimaat. Hierdoor werden vanuit drooggevalen rivierbeddingen en de Noordzeebodem als gevolg van het ontbreken van vegetatie grote hoeveelheden zand weggeblazen, om verderop afgezet te worden als dekzand. Dekzand is ook tegen de westrand van de stuwwal Hilversum-Huizen afgezet en in de dalen die de stuwwal hebben doorsneden.

Met het verbeteren van het klimaat aan het eind van het Weichselien, raakte het dekzand begroeid en werd het dekzandrelief gedurende het Holocene (de huidige geologische periode) als het ware 'vastgelegd'. Ook begonnen de gemiddelde jaartemperaturen te stijgen. Dit leidde tot een grootschalige afsmelting van het landijs, waarbij de vrijgekomen hoeveelheid smeltwater wereldwijd zorgde voor een sterke zeespiegelstijging. Met de stijging van de zeespiegel steeg in Nederland ook het grondwater, dat als het ware landinwaarts werd 'opgestuwd'. Hierdoor konden de lagere delen aan weerszijden van de stuwwal geleidelijk verdrinken. Er ontstonden zoetwatermeren en moerassen, waarin op grote schaal

veenvorming optrad. Geologisch gezien wordt dit veen tot de Formatie van Nieuwkoop gerekend (De Mulder e.a., 2003). Ten noordwesten van Huizen is de veengroei echter meerdere malen onderbroken geweest als gevolg van verschillende transgressies (perioden met een relatief sterke stijging van de zee). Tijdens deze transgressies werd onder meer via het IJ zeelei afgezet. In de beginstadia van het Holoceen kon na een transgressie weer veenvorming op gang komen, maar na de zogenaamde Duinkerke-0 transgressie (rond 1.400 v. Chr.)² heeft de vegetatie zich in grote delen van het gebied niet meer kunnen herstellen. Na deze transgressie bleven geulen en meertjes in het landschap achter. Deze zijn door het afkalven van de oevers op den duur uitgegroeid tot onder andere het Naardermeer en het Meer Flevo (De Lange & Wallenburg, 1965).

Doordat de Noordzee verbinding kreeg met het Meer Flevo rond de jaartelling werd het meer sterk vergroot, waardoor geleidelijk het Almere ontstond (Berendsen, 2000). Vanaf het einde van de Romeinse Tijd en gedurende de Vroege Middeleeuwen werd als gevolg van variaties in waterstanden langs de randen van het Almere knipklei afgezet. Later kreeg de zee meer invloed op het achterland, waarbij na een serie stormvloed in de 12^e en 13^e eeuw grote delen van het veengebied werden weggeslagen. Hierdoor ontstond uiteindelijk een binnenzee, die de naam Zuiderzee kreeg (na de Sint Luciovloed in 1287, Buisman en Van Engelen, 2000). De invloed van de Zuiderzee nam alsmaar toe, waarbij veel land werd weggeslagen door de zee, onder meer delen van de stuwwal bij Naarden en Huizen. Daarbij is onder meer Oud-Naarden verloren gegaan. Om de voortdurende invloed van de Zuiderzee te stoppen, is in de Late Middeleeuwen de Zuiderzeedijk aangelegd. Deze is echter in de loop der eeuwen op verschillende plaatsen doorgebroken, waarbij overslagzand is afgezet. De invloed van de Zuiderzee kwam werkelijk ten einde toen in 1932 de Afsluitdijk werd aangelegd en het IJsselmeer ontstond (De Lange & Wallenburg, 1965). Naast het IJsselmeer ontstonden later ook het Markermeer, het Gooimeer en het Eemmeer. Deze laatste twee liggen ten noorden van Huizen en worden gescheiden door de A27 richting Zuid-Flevoland. In het Eemmeer mondt de Eem uit, een rivier die verantwoordelijk is voor het overgrote deel van de afwatering van de Gelderse Vallei en zijn naam aan een groot aantal nederzettingen heeft gegeven, waaronder Eemnes en Amersfoort.

De hogere gebieden van Het Gooi, waaronder rond Hilversum, bleven droog. Hier kenmerkte het landschap zich door een aantal grote heidegebieden, waarvan het ontstaan mede beïnvloed is door de mens in het verleden. Heide ontstaat als door bijvoorbeeld begrazing, verbranding of kap van vegetatie het relatief kwetsbare dekzandlandschap niet meer door de vegetatie wordt 'vastgehouden'. Dit resulteerde in de Late Middeleeuwen in grootschalige zandverstuivingen, die maar met moeite in toom gehouden konden worden. Recent geologisch onderzoek in het Laarder Wasmerengebied, direct ten westen van de A27 naast deelgebied Hilversum, heeft aangetoond dat de invloed van de mens op het ontstaan van verstuivingen waarschijnlijk al terugvoert tot in de prehistorie (Sevink e.a., 2013). Door middel van dateringen aan het zand en pollenanalyse werden zandlagen gedateerd en de vegetatie in verschillende perioden gereconstrueerd. Het onderzoek resulteerde niet alleen in het vaststellen van de zandverstuivingsfase rond de 14^e en 15^e eeuw na Chr., maar ook een drietal verstuivingsfases rond 5.000, 4.000 en 3.000 voor Chr. Deze laatste drie fases en de daarmee geassocieerde heidegebieden zijn veel ouder dan tot nu toe werd aangenomen in verband met verstuivingen in Nederland. Daarbij werd tevens vastgesteld dat bodemvorming al vóór 4.000 voor Chr. in het gebied tot volwaardige podzolgronden heeft geleid. Er resteren nog maar weinig actieve zandverstuivingen vandaag de dag, maar niet ver van Het Gooi is nog wel een dergelijk gebied te vinden in de vorm van de Soester Duinen.

² Deze geologische benaming, volgens Zagwijn en Van Staalduinen (1975), betreft een oude benaming en wordt tegenwoordig niet meer gebruikt. De Afzettingen van Duinkerke worden tegenwoordig tot het Laagpakket van Walcheren gerekend, als onderdeel van de Formatie van Naaldwijk (De Mulder e.a., 2003).

Geomorfologie

Plangebied Hilversum-Laren

Op de geomorfologische kaart is te zien dat het westelijke stuk van plangebied Hilversum-Laren in de bebouwde kom van Hilversum ligt, waarbinnen een hoge stuwwal is gekarteerd (Bijlage 7). Het betreft ogenschijnlijk een uitloper van de noord-zuid georiënteerde stuwwal tussen Hilversum en Huizen, welke op de archeologische beleidskaart van Hilversum als een separate contour met een hoge archeologische verwachting is opgenomen (Bijlage 3). Het oostelijke stuk van het deelgebied ligt buiten de bebouwde kom van Hilversum, in een zone met lage landduinen. Dit gebied is als geheel lager gelegen dan de stuwwal, maar kent ten opzichte van de directe omgeving alsnog reliëfverschillen. Dit is ook te zien op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN; Bijlage 9), ook al zorgt de aanwezigheid van bebouwing voor een vertekening van het beeld.

De provincie Noord-Holland beschikt over een Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (de actualisatie van de oude Cultuurhistorische Waardenkaart of CHW) en een bijbehorende Leidraad (Provincie Noord-Holland, 2010). Op de kaart is te zien dat het oostelijke stuk van het deelgebied Hilversum deel uitmaakt van een aardkundig monument (Bijlage 13). Uit de Provinciale Milieuverordening, tranche 8 (Provincie Noord-Holland, 2013), waarin de aardkundige monumenten in Noord-Holland zijn vastgesteld en begrensd, is een deel van het plangebied aangemerkt als aardkundig monument. Het betreft hier het monument 'stuwwallengebieden van 't Gooi', specifiek het gebied van de Zuiderheide, Witte Bergen en Laarder Wasmeer. Volgens de beschrijving in de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie is Het Gooi één van de weinige reliëfrijke gebieden in Noord-Holland én ook de enige vindplaats in Noord-Holland waar dekzandmorfolgie en stuifduinen voorkomen. De grote verscheidenheid en de gaafheid van de verschijnselen maakt het gebied op provinciaal niveau bijzonder interessant. Conform art. 6.3 van de PMV (Provinciale Milieuverordening) is het verboden handelingen te verrichten die het monument kunnen aantasten. Hieronder vallen onder andere het graven en het betreden van het gebied met zwaar materieel. De realisatie van de HOV kan als gevolg van egalisatie, ontgravingen en de betreding met zwaar materieel leiden tot aantasting van het aardkundig monument. Ten behoeve van de realisatie van de HOV dient voor deze handelingen ontheffing te worden aangevraagd, waarbij de provincie in haar afweging ook het maatschappelijke belang van de realisatie van de HOV zal meenemen. Aan de ontheffing kunnen voorschriften worden verbonden, in het belang van de bescherming of instandhouding van het aardkundig monument.

Plangebied Huizen-Blaricum

Plangebied Huizen-Blaricum is aanzienlijk lager gelegen, zoals op de geomorfologische kaart (Bijlage 8) en het AHN te zien is (Bijlage 10). De wijk Bijvanck ligt dan ook niet op de stuwwal of in de landduinen, maar voornamelijk op een vlakte van getij-afzettingen en deels op een vlakte van ter dele verspoelde dekzanden. De getij-afzettingen wijzen op de invloed van de zee, terwijl de dekzanden verspoeld kunnen zijn vanaf de hoger gelegen zandgronden en stuwwallen. Op de geomorfologische kaart is ten westen van het plangebied, langs de stuwwal, een zone met gordeldekzandwellingen te zien; in het plangebied is dit dekzand waar voorheen aanwezig, verspoeld.

Bodem en grondwater

Plangebied Hilversum-Laren

Op de bodemkaart van plangebied Hilversum-Laren is het westelijk deel van het tracé gekarteerd als bebouwd gebied. Ten oosten van de bebouwde kom van Hilversum ligt het tracé overwegend in een zone met duinvaaggronden, die als een NO-ZW georiënteerde strook te zien is (Bijlage 12). Duinvaaggronden zijn zandgronden waarin weinig bodemvorming is opgetreden. Voorheen werden dit ook wel stuifzandgronden genoemd. De zandkorrels zijn gekleurd door een omhulling van dunne ijzerhuidjes, ook wel blond zand genoemd (De Bakker, 1966). Een klein deel van het tracé bij de A27, maar hoogstwaarschijnlijk ook oorspronkelijk aanwezig binnen de bebouwde kom, ligt in een zone met

veldpodzolgronden. Dit zijn laaggelegen zandgronden met een humeuze bovengrond, die over het algemeen dunner is dan 30 cm, waaronder zich een bruin gekleurde laag bevindt met daarin ingespoelde humeuze stoffen (een zogenaamde humuspodzol-B). Soms komt tussen de inspoelingshorizont en de bovengrond een loodzandlaag voor (De Bakker, 1966).

Plangebied Huizen-Blaricum

In plangebied Huizen-Blaricum zijn in het zuidelijk deel van het tracé ook veldpodzolgronden aanwezig, al zijn deze afgezet in grof zand in plaats van in leemarm en zwak lemig fijn zand zoals bij Hilversum. Het tracé loopt echter overwegend door een zone met kalkarme drechtvaaggronden in zware klei. Drechtvaaggronden onderscheiden zich van waardveengronden alleen op grond van de dikte van het afdekkend kleipakket. Bij drechtvaaggronden bevindt zich veen in de ondergrond vanaf een diepte van 40 tot 80 cm –Mv, terwijl het kleidek bij waardveengronden dunner dan 40 cm is (De Bakker, 1966).

Beide plangebieden hebben verschillende grondwaterstanden. De grondwatertrap van plangebied Hilversum-Laren is VII. Dit duidt over het algemeen op zeer droge gronden waarbij de Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand (GHG) op een diepte beneden 80 cm –Mv wordt aangetroffen en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand (GLG) op een diepte van meer dan 120 cm –Mv. Met dergelijke lage grondwaterstanden en droge omstandigheden zullen in het plangebied alleen anorganische archeologische resten te verwachten zijn. Onverbrande organische resten zullen als gevolg van oxidatie zijn (grotendeels) zijn verdwenen. In plangebied Huizen-Blaricum is echter sprake van grondwatertrap II, met een Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand van minder dan 40 cm –Mv en een Gemiddeld Laagste Grondwaterstand tussen de 50 en 80 cm –Mv. Deze grondwatertrap is indicatief voor een natte bodem, waarin onverbrand organisch materiaal goed bewaard wordt gebleven.

7. Archeologische waarden

Wettelijk beschermd monument	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Nee
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Nee
AMK-terrein	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Ja, terreinen van archeologische en hoge archeologische waarde
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Ja, terrein van zeer hoge archeologische waarde
Verwachting gemeentelijk beleid	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Zeer laag tot hoog
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Laag tot hoog
Verwachting IKAW	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Laag tot middelhoog
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Laag
Archeologische waarnemingen	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Nee
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Nee

Archeologie van de plan- en onderzoeksgebieden

De plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum hebben volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (ARCHIS-2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status. Wel is er sprake van registraties op de Archeologische MonumentenKaart (AMK). Deze monumenten zijn ook op de verschillende beleids- en verwachtingskaarten te zien als archeologische terreinen of terreinen van archeologische waarde. Beide plangebieden maken deel uit van het provinciale archeologische deelgebied Het Gooi (Provincie Noord-Holland, 2010).

Plangebied Hilversum-Laren (Bijlage 3-4, 14-15)

Zoals in Hoofdstuk 5 al besproken ligt het meest westelijke stuk van plangebied Hilversum-Laren in de oude dorpskern van Hilversum, welke als terrein van hoge archeologische waarde op de AMK staat (monument 13.733). De begrenzing van deze kern is gebaseerd op grond van de historische kaart uit 1849-1859. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern, aldus ARCHIS-2. Een tweede monument in dit plangebied betreft een terrein van archeologische waarde (monument 2.304), gelegen tussen het Laarder Wasmeer en de A27. Het gaat hier om een terrein met sporen van bewoning uit het Mesolithicum. De aanwijzing van het monument is volgens de beschrijving in ARCHIS-2 enkel gebaseerd op bureauonderzoek, op grond van de vondsten en bodemkenmerken. Er staan echter in ARCHIS-2 geen waarnemingen of vondstmeldingen in dit gebied geregistreerd. Op dit monumententerrein is het ecoduct over de Weg over Anna's Hoeve gepland (figuur 6). Bodemingrepen hier zouden mogelijk aanwezige (Mesolithische) waarden kunnen verstoren.

In het onderzoeksgebied rondom plangebied Hilversum-Laren zijn meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Een drietal relevante onderzoeken is uitgevoerd langs de oostrand van Hilversum. Het eerste onderzoek, een bureau- en booronderzoek op het voormalig Philipsterrein aan de Anton Philipsweg, resulteerde in het aantreffen van een begraven en intacte podzolbodem op circa 55-155 cm –Mv (onderzoeksmelding 42.905; De Jonge & Van Breda, 2010). Aangenomen wordt dat deze bodem zich in de top van het dekzand heeft gevormd. Iets verder zuidelijker, op het RWZI-terrein, werd naast een sterk verstoord gebied eveneens een intacte en begraven podzolbodem aangetroffen, op circa 40-140 cm –Mv (53.566). Ten behoeve van Plan Monnikenberg tenslotte, ten zuiden van de Oosterengweg (plangebied) en ten oosten van het Tergooi-ziekenhuis in Hilversum, zijn meerdere onderzoeken uitgevoerd (onderzoeksmeldingen 45.699, 47.662 en 52.680). Bij het meest recente veldonderzoek (onderzoeksmelding 52.680) is vastgesteld dat er sprake is van een stuifzand- en dekzandlandschap waarvan de bodems vanaf de laat 18^e eeuw verstoord zijn geraakt door heideontginning, aanleg van een landgoed, bosbouw en latere herbestemming. Er was sprake van een intacte zone langs het Oostereind en enkele clusters met stuifzand, een tot in de C-horizont verstoorde zone (o.a. ziekenhuisterrein) en over het gehele plangebied meer of minder intacte bodemprofielen. Deze resultaten laten zien dat er in het onderzoeksgebied een variatie aan bodemverstoringen aangetroffen kan worden, maar dat deze het voorkomen van intacte bodemprofielen niet uitsluiten.

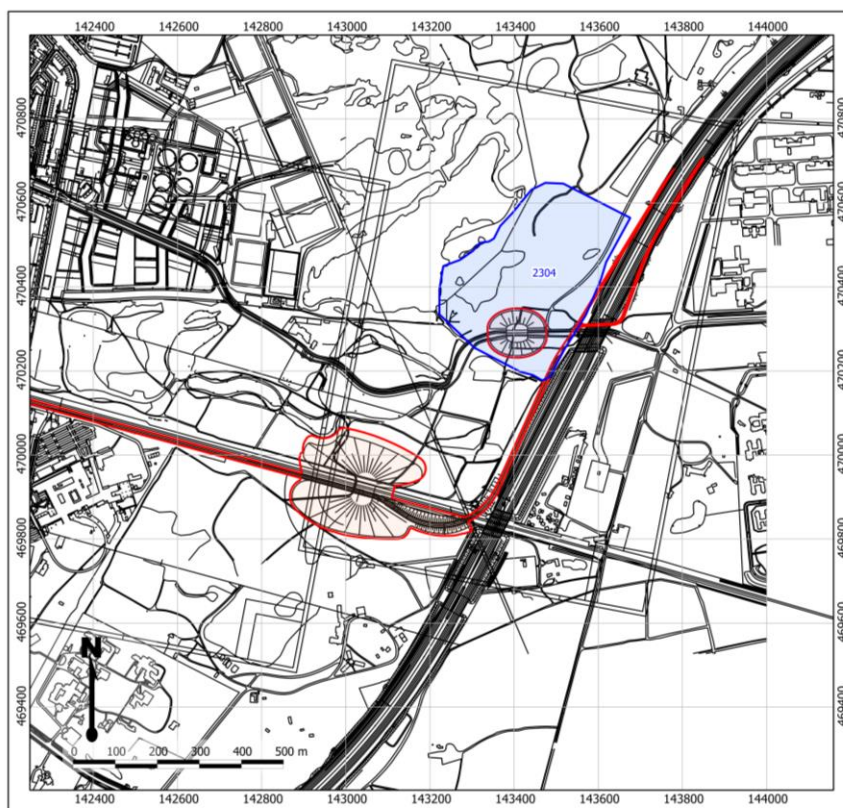
Direct ten noorden van het plangebied aan de Liebergerweg staat een viertal waarnemingen dicht bij elkaar geregistreerd: nummers 1.500, 35.167, 35.168 en 35.169 (ook te zien op de beleidskaart; zie blauwe cirkels op Bijlage 3):

- Waarneming 1.500 betreft een vondst uit 1913 van een fragment aardewerk 'met getand voorwerp' uit de Late Bronstijd – Vroege IJzertijd, gedaan in een grafveldcontext;
- Waarneming 35.168 betreft een aantal vondsten uit 1918-1922 iets westelijker, gedaan bij de bouw van een fabriek en het egaliseren van het terrein op de Oosterengweg. Het was nu duidelijk dat er hier sprake was van een vroegmiddeleeuws grafveld (7e/8e eeuw) van minimaal 50 x 30 m. Er werden (graf)kuilen met skeletresten waargenomen, met een rijke variatie aan bijgiften (zwaard, lanspunten, bronzen naald, armring, glazen kralen, ringetjes, kookpotten, etc.).
- Waarneming 35.169 betreft de vondst van nog eens twee spatha (zwaarden) bij de bouw van een ketelhuis op het terrein in 1964, wat erop wijst dat het grafveld groter was dan eerder vermoed.
- Waarneming 35.167 tenslotte betreft de proefsleuf die in 1974 is aangelegd bij de vervanging van de fabriek door een kantoorgebouw. uit de sleuf kwamen geen sporen of vondsten, wat het vermoeden bevestigde dat het grafveld niet tot hier doorliep. De gebouwen op het grafveld zelf zijn gesloopt zonder begeleiding, omdat het plan was geen nieuwbouw te plegen en enkel plantsoen aan te leggen waarbij het grafveld kon worden beschermd. Helaas werd bij die aanleg door de tuinarchitect wel degelijk aanzienlijk reliëf aangebracht, waardoor het grootste deel van het grafveld als verloren kan worden beschouwd. Bij de aanleg van een verdiepte parkeerplaats later is hetgeen resteerde van het grafveld waarschijnlijk nog grotendeels opgeruimd.

Op de Zuiderheide, ten oosten van de bebouwde kom van Hilversum, is een groot aantal waarnemingen gedaan die allemaal betrekking hebben op de vele grafheuvels, karrensporen en losse vondsten die in dit gebied zijn gedaan (voornamelijk uit de periode Neolithicum – Bronstijd). Het voert te ver om deze hier allemaal te beschrijven, maar er wordt volstaan met de constatering dat het heidegebied uitermate rijk is aan archeologische resten uit de prehistorie. De 'Hilversum-cultuur', gebaseerd op een typologie van aardewerkvormen uit de Vroege tot Midden-Bronstijd, is naar aanleiding van onderzoek in dit gebied gedefinieerd in de jaren '50 van de vorige eeuw (www.oneindignoordholland.nl).

Plangebied Huizen-Blaricum

Ten noorden van de weg Stroomzijde, in de Blaricummermeent direct ten noorden van plangebied Huizen-Blaricum, staat monument 15.900 geregistreerd. Dit is een terrein van zeer hoge archeologische waarde, met sporen van bewoning uit de periode Paleolithicum – Bronstijd. Dit terrein is door middel van karterend booronderzoek onderzocht (onderzoeksmelding 7.232; Leijnse, 2005; Bijlage 18). Binnen het onderzochte terrein is een verspreiding van vuursteen op een verdronken dekzandlandschap aangetroffen. De sporen zijn afgedekt door een veenlaag. Het dekzandlandschap bevat reliëf en in de top van het zand is plaatselijk een podzol ontwikkeld. Vanaf het Midden-Neolithicum raakte het plangebied overdekt door veen. In het plangebied zou de top van het dekzand getuige de boorpuntenkaart (Bijlage 18) zich tussen 1 à 2 m –NAP bevinden. Direct ten noorden van de Stroomzijde – en daarmee het plangebied – bevindt zich tevens de hoogst gekarteerde top van het dekzand op het terrein (ondieper dan 50 cm –NAP), waarbij ook vuursteenvondsten zijn gedaan. Afgezien van dit onderzoek is er in het onderzoeksgebied rondom het plangebied geen relevant archeologisch onderzoek uitgevoerd. Qua waarnemingen zijn alleen 56.045 en 400.980 geregistreerd, op het monumententerrein van de Blaricummermeent. Hiermee zijn de vondsten geregistreerd die uit het verkennende en karterende booronderzoek naar voren zijn gekomen (voornamelijk houtskool, vuurstenen artefacten en gebroken kwarts). De meeste waarnemingen hebben een relatie met de stuwwal en bevinden zich meer naar het zuiden, rond Blaricum.

Figuur 6: Ligging van het geplande ecoduct over de Weg over Anna's Hoeve (uitsnede van Bijlage 1), op het mesolithische monumententerrein 2.304 (blauwe begrenzing).

8. Huidig gebruik, historische situatie en bodemverstoringen

Landschapstype	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Stuwwal- en zandgebied, bebouwd
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Zand- en getijdengebied, bebouwd
Historische bebouwing	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Ja
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Nee
Historisch gebruik	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Bebouwing, verharding, bos- en heidegebied
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Weide- en hooiland
Huidig gebruik	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Stedelijk gebied, natuurgebied, infrastructuur
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Stedelijk gebied, infrastructuur
Bodemverstoringen	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Bestaande infrastructuur, bebouwing, afgravingen
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Bestaande infrastructuur, bebouwing, afgravingen

Historische achtergronden en bewoningsgeschiedenis³

De bewoningsgeschiedenis van Het Gooi voert terug tot in het Midden-Paleolithicum. De aanwezigheid van hoge stuwwallen en een reliëfrijk dekzandlandschap zorgden voor goede vestigings- en activiteitenmogelijkheden voor jagers/verzamelaars en later vanaf het Neolithicum ook voor boeren. Vooral het principe van landschappelijke gradiënten oefende een grote aantrekkingskracht uit. Aangezien beken en bronnen ontbreken in Het Gooi moest drinkwater door middel van waterputten omhoog worden gehaald; het enige oppervlaktewater was te vinden in de vorm van vennen. Van deze in depressies in het zandgebied ontstane natte laagtes zijn tegenwoordig voorbeelden te zien in de vorm van de Laarder Wasmeren. Sporen en vondsten uit de Steentijd zijn overal in Het Gooi te vinden, vooral op de flanken van de stuwwallen en op dekzandruggen. Vanaf het Laat-Neolithicum worden grafheuvels opgeworpen, wat heden ten dage nog enkele van de meest zichtbare restanten uit het verleden zijn op de verschillende heidevelden tussen Hilversum, Laren en Bussum.

De introductie van de landbouw zorgde ervoor dat de mens een grotere invloed ging uitoefenen op het landschap van Het Gooi. Het kappen en branden van bos bracht zandverstuivingen en de aanwas van heide voort, wat op basis van het onderzoek van Sevink e.a. (2013) toch al eerder plaats vond dan voorheen gedacht. Het Gooi bleef relatief dicht bewoond in de Brons- en IJzertijd, waarbij het landschap lokaal weer meer bebost raakte door voortschrijdende bodemdegradatie. In de materiële cultuur wordt de overgang tussen deze perioden gemarkeerd door een verandering in grafritueel, waarbij grafheuvels veel meer gebruikt worden (althoewel deze een kleiner formaat hadden dan daarvoor) en er uitgestrekte urnenvelden ontstaan zoals op de Westerheide.

De Late IJzertijd en overgang naar de Romeinse Tijd lijkt Het Gooi een bevolkingsafname te kennen. Of dit een daadwerkelijke teruggang betreft is echter niet volledig hard te maken, aangezien aardewerk uit deze

³ Ontleend aan structuurvisie gemeente Hilversum, nota archeologiebeleid BEL-combinatie en nota archeologiebeleid gemeente Huizen

periode moeilijk te onderscheiden is van dat uit de Late Bronstijd – Vroege IJzertijd en resten uit de Romeinse Tijd een lagere zichtbaarheid kennen dan voorheen (minder tot geen grafheuvels meer bijvoorbeeld). De onrust die de val van het Romeinse Rijk met zich meebracht was ook in Het Gooi te merken, in de vorm van sterke bevolkingsdaling en het in onbruik raken van cultuurgrond.

Pas vanaf de 6^e eeuw na Chr. start een herkolonisatie van het gebied, wat al gauw wordt gevolgd door agrarische expansie en bevolkingsgroei. Waarschijnlijk dateert het ontstaan van Hilversum uit deze periode; de oudste tot dusver opgegraven huisplattegrond is op de Westerheide aangetroffen en dateert uit de 12^e-13^e eeuw, maar er is ook het vroegmiddeleeuwse grafveld aan de Liebergerweg, welke in Hoofdstuk 7 is besproken. De groei zet zich in de Late Middeleeuwen door. De invloed van de mens op het landschap neemt ook nieuwe vormen aan, door de ontginning van de veengebieden. Hierdoor verandert het beeld van de lagere delen van Het Gooi sterk. Het is ook de tijd van de plaggendecken zoals de Hilversummer en Huizer Eng, waarbij zandgronden voor de landbouw worden verrijkt met opgebrachte plaggen. Dergelijke fenomenen kunnen onderliggende bodemlagen – en daarmee archeologische resten uit eerdere perioden – goed hebben afgedekt.

Hilversum groeit na 1850 sterk en verliest haar agrarisch karakter gauw. Ruwweg een derde van het omringende heidegebied wordt verkocht aan particulieren en niet-rendabel akkerland werd getransformeerd tot naaldbos, wat leidde tot een dichter en meer gesloten landschap. Met het gereedkomen van de spoorlijn tussen Amsterdam en Amersfoort wordt Hilversum een aantrekkelijke vestigingsplaats voor rijke Amsterdammers en later ook voor forensen van elders. De engen verdwijnen tenslotte onder de expanderende bebouwing.

Binnen de historische kern van Huizen is nog geen gravend archeologisch onderzoek gedaan. Booronderzoek heeft echter aanwijzingen opgeleverd voor bewoning op de stuwwal uit de Bronstijd (Structuurvisie gemeente Hilversum). Net als Hilversum ligt de oorsprong van Huizen zoals we dat nu kennen in de Middeleeuwen. Naar Drentse en Brabantse analogie was het van oorsprong een esdorp te noemen, met een min of meer driehoekige brink als centrale locatie (denk ook aan de Kerkbrink in Hilversum). In de 17^e eeuw begon in het agrarisch ingestelde Huizen ook de visserij een rol te spelen, wat vanaf de 18^e eeuw belangrijker werd dan de landbouw en in de 19^e eeuw resulteerde in de aanleg van de haven (Klooster & Visser-Poldervaart, 2009). Het noordoosten van de gemeente Huizen, waar ook deelgebied Huizen ligt, was te drassig om voor andere doeleinden gebruikt te worden dan weideland (de Meent) en hooiland (Maatlanden).

Ten zuidoosten van het plangebied loopt de grens tussen de provincies Noord-Holland en Utrecht, respectievelijk tussen de gemeentes Blaricum en Eemnes. Deze grens, Gooyergracht of Goyersgracht genoemd, is eeuwen lang het toneel geweest van schermutselingen tussen de Hollanders en de Utrechtse. Deze grens werd vanaf de 14^e eeuw met palen uitgezet. De meest noordelijke hiervan is de zogenaamde Leeuwenpaal; hier werd in 1356 een houten paal neergezet, waarvandaan een denkbeeldige rechte lijn naar de Dom in Utrecht kon worden getrokken. Dit was de grens. In 1719 werd de houten paal vervangen door een stenen variant, net als andere palen langs de grens. Het meest zuidelijke puntje van plangebied Hilversum-Blaricum wordt gemarkeerd door deze provinciegrens en door de oorspronkelijke locatie van de Leeuwenpaal. Vandaag de dag is een replica van de paal te zien, die wegens de aanleg van de A27 verplaatst is naar de huidige locatie tussen de Randweg Oost en 't Harde ten zuiden van Huizen (www.tgooi.info).

Historische situatie

De historische situatie van beide plangebieden gedurende de laatste eeuwen is met behulp van historisch kaartmateriaal in grote lijnen inzichtelijk gemaakt.

Plangebied Hilversum-Laren

In figuren 2-3 en 7-11 is de historische ontwikkeling van Hilversum en diens omgeving te zien. Op de Nieuwe Kaart van Gooilandt, vervaardigd rond 1725 door H. Post in opdracht van R. en I. Ottens, is te zien hoe de kern van Hilversum omringd wordt door engen. Daarbuiten is het reliëfrijke zandlandschap zichtbaar, dat doorsneden wordt door wegen en paden. In het plangebied komen ook paden voor, evenals een klein meertje bij de Munnike Bergen (Munnikenberg, tegenwoordig nabij het Tergooi-ziekenhuis). Ter plaatse van het grote ecoduct is een landscheiding te zien. Omstreeks 1873 ligt het volledige plangebied nog in onbebouwd gebied, hoewel de hoofdinfrastructuur wel al te ontwaren is (de spoorlijnen). Het oostelijke deel is sterk bebost en in cultuur gebracht. In 1920 is de bebouwing van Hilversum al ver richting het oosten opgerukt. De Ooster Engh resteert nog. Het (Groot) Wasmeer was eind 19^e eeuw al op de kaart zichtbaar, maar de tegenwoordige situatie van het Wasmerengebied⁴ wordt in 1952 pas echt duidelijk. De helft van het plangebied bevindt zich inmiddels in bebouwd gebied, daarbuiten resteert bos en heide. In 1989 is dat bos- en heide gebied een gemengd geheel geworden, in de zin dat de bebossing nu ook in het Wasmerengebied is doorgedrongen. De oostrand van Hilversum heeft min of meer zijn huidige vorm aangenomen, met het voormalig Philips-complex, de zuiveringsinstallatie en het ziekenhuis op de grens tussen dorp en het buitengebied. De A27 loopt inmiddels ten oosten van Hilversum. De Wasmeren werden in de 20^e eeuw gebruikt om het afval van Hilversum in te lozen, wat tot gevolg had dat de resulterende zware vervuiling middels saneringen moest worden verholpen. Naar aanleiding van die werkzaamheden zijn onderzoeken zoals die van Sevink (2013) uitgevoerd.

Plangebied Huizen-Blaricum

De historische ontwikkeling van Huizen en diens omgeving is te volgen in figuren 4 en 12-15. Op de kaart uit 1725 is te zien dat de historische grens tussen de provincies Utrecht en Noord-Holland direct ten zuiden van het plangebied ligt (met de Leeuwenpaal op de hoek). Door het plangebied zelf lopen ogenschijnlijk ook twee waterlopen. De kronkelige waterloop die diagonaal door de noordoostelijke hoek van het plangebied loopt is de Viersloot, naar verluidt de enige natuurlijke Gooise beek die naar de Zuiderzee stroomde. De beek ontsprong bij 't Harde en stroomde vanaf daar over de meent naar zee. Het is waarschijnlijk dat de meer hoekige waterloop die op de kaart zichtbaar is en door het plangebied loopt een kanaal is, gegraven ter aanvulling op de Viersloot voor de waterhuishouding in het gebied (gooiersgracht-viersloot.blogspot.nl). De oude kern van Huizen wordt rond 1830-1850 en in 1894 omringd door deze Maatlanden, de meeste nu met een naam die verwijst naar één van de kernen in Het Gooi (bijvoorbeeld Huizermeent, Laardermeent en Bussemermeent). Tevens is De Bijvang te zien, welke later de naam zou geven aan de wijk Bijvanck waar het deelgebied Huizen thans deel van uitmaakt. Deze situatie duurt voort tot in de 20e eeuw; op de kaart van 1954 zijn de Maatlanden nog steeds aanwezig, maar nu wel strak verkaveld. Er is een gerede kans dat hier afgraving en/of ophoging bij aan te pas is gekomen, wat voor bodemverstoring kan hebben gezorgd.. Het plangebied is nog steeds onbebouwd in deze periode en wordt alleen door een tweetal wegen doorsneden. Twintig jaar later is ook Huizen uitgebreid richting het oosten, hoewel de situatie ten opzichte van 1954 in het tracé zelf nog niet is veranderd. De projectie van de nog aan te leggen A27 is nu zichtbaar. De bouw van de wijk Bijvanck begon in die zeventiger jaren, toen Huizen als groeikern werd aangewezen. Omdat het grondgebied van Blaricum echter ook nodig was voor de aanleg loopt de gemeentegrens nu door deze wijk en daarmee ook door het plangebied Huizen-Blaricum.

⁴ Het Wasmerengebied dankt zijn naam aan het feit dat de boeren hier vroeger hun schapen wasten (www.plaatsengids.nl).

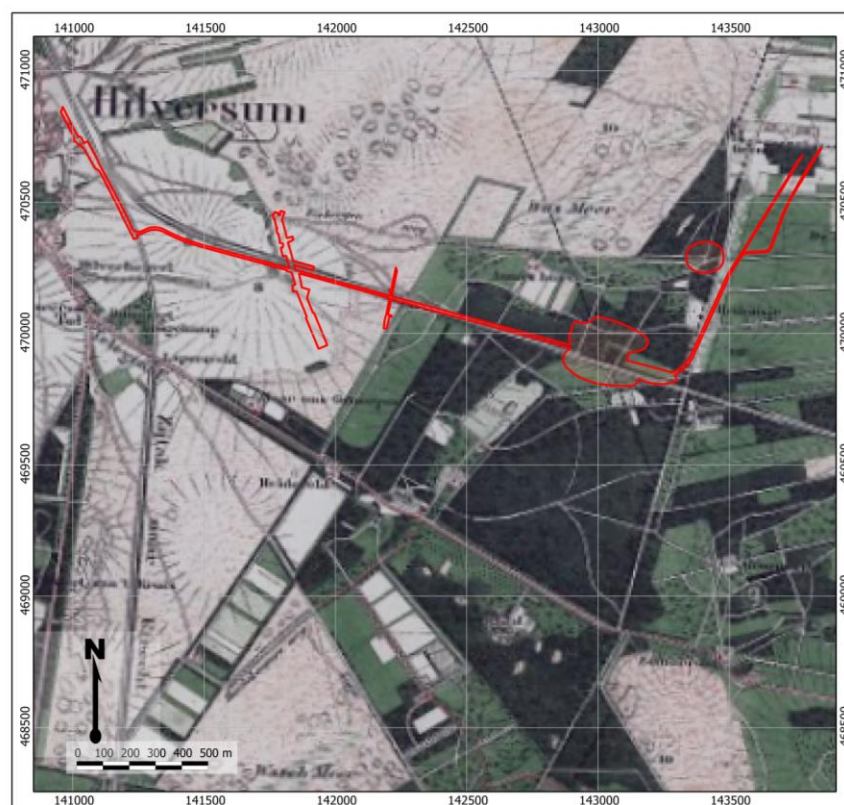
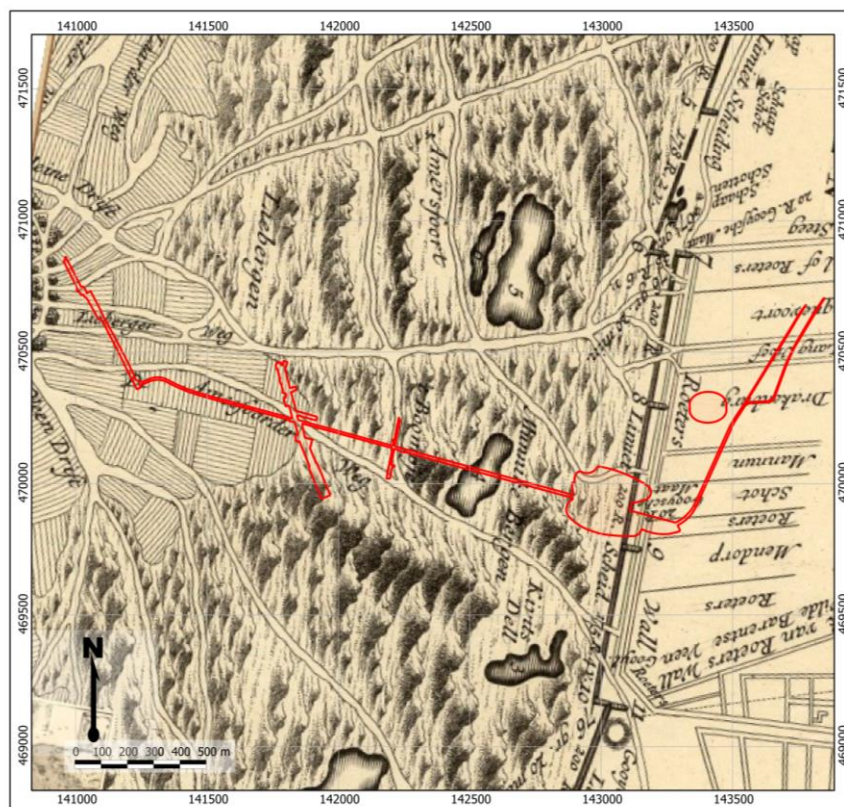
Huidig gebruik en bodemverstoringen

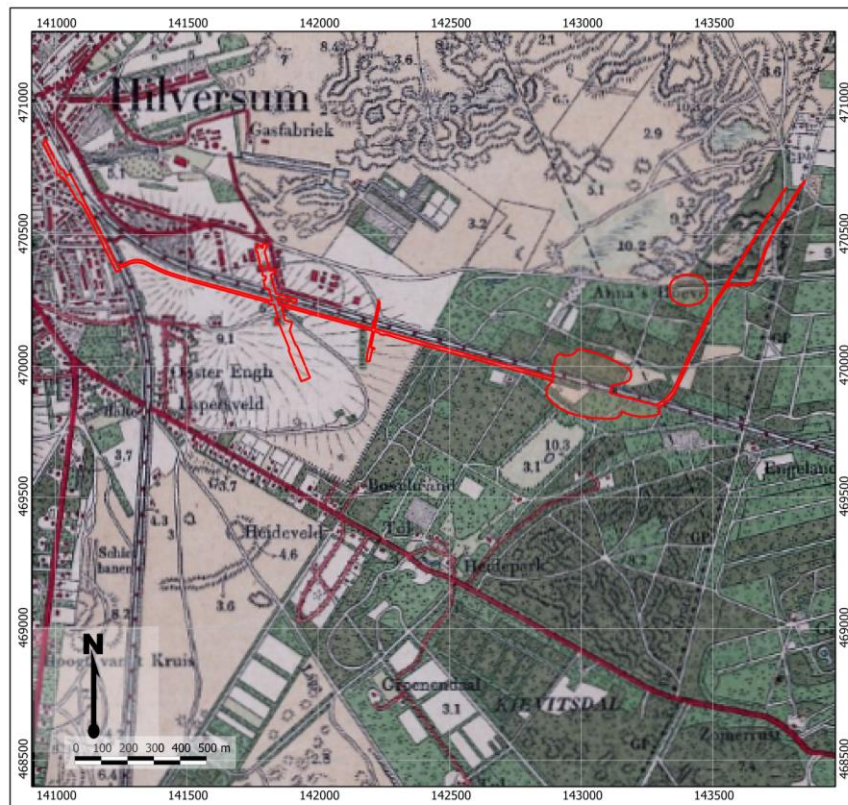
Plangebied Hilversum-Laren

Dit plangebied bestaat heden ten dage voor de helft uit bebouwde kom (westelijk deel) en voor een deel uit bos en heide (oostelijk deel). De vroege aanleg van de infrastructuur in dit gebied – paden, spoorlijnen, maar later ook de A27 en kleinere wegen in Hilversum zelf – zullen de bodem ter plaatse in het plangebied in elk geval ten dele hebben verstoord – het is alleen niet te zeggen op basis van bureauonderzoek exact waar en in welke mate. Het meeste bos in het oostelijk deel is aangeplant in de 19^e eeuw, wat ook voor bodemverstoring kan hebben gezorgd. In het Bodemloket is te zien dat in het plangebied wel veel milieukundig onderzoek heeft plaatsgevonden, maar dat deze tot nu toe niet tot een sanering hebben geleid in het plangebied zelf, waarbij de bodem kan zijn verstoord (figuur 15). Uit het historisch kaartmateriaal blijkt dat plangebied Hilversum-Laren door de eeuwen heen steeds meer in cultuur werd gebracht vanuit de kern van Hilversum en dat er in het hele plangebied bodemverstoringen te verwachten zijn ten gevolg van aanleg van bebouwing, verharding, bosaanplant, ontginning en afgraving. Wat betreft het laatste moet gedacht worden aan bijvoorbeeld afzanding, zoals ook in het voormalig zandwinningsgebied Crailo tussen Hilversum-Noord en Bussum-Zuid heeft plaatsgevonden vanaf de 19^e eeuw, o.a. ten behoeve van de spoorlijn tussen Amsterdam en Amersfoort.

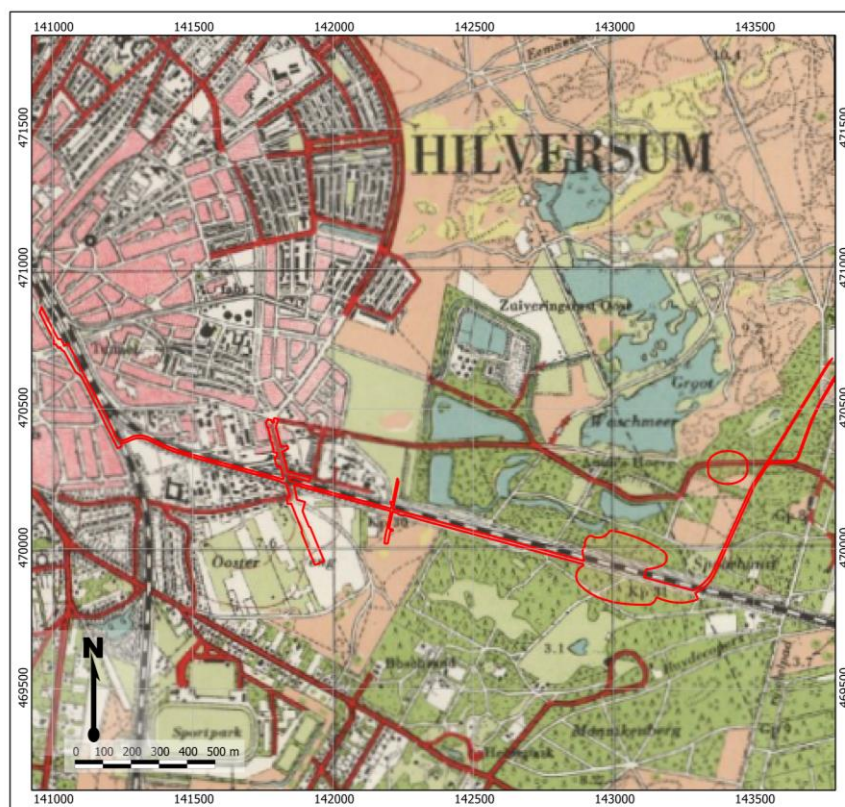
Plangebied Huizen-Blaricum

Dit plangebied omzoomt tegenwoordig de wijk Bijvanck. Tot in de tweede helft van de 20^e eeuw was dit gebied onbebouwd en in gebruik als wei- en hooiland. De aanleg van de wijk en de ontsluitende infrastructuur zal de bodem in elk geval ten dele hebben verstoord. Voor het realiseren van de wijk was echter wel ophoging met circa 2 m zand nodig, volgens de nota archeologiebeleid van de gemeente Huizen. Het is dus mogelijk dat deze laag als afdekking heeft gefungeerd voor archeologische resten, maar het is eveneens mogelijk dat dit ogenschijnlijk dikke dek voor zetting en compactie heeft gezorgd. Het Bodemloket toont alleen in de noordoostelijke hoek van het plangebied, aan de Bovenmaatweg, een klein terrein dat is gesaneerd en waar de bodemverstoring mogelijk dieper en omvangrijker is dan elders (figuur 16). Al met al is te stellen dat er zeer waarschijnlijk sprake is van bodemverstoringen in het plangebied, maar de exacte aard en omvang hiervan is op basis van dit bureauonderzoek niet vast te stellen.

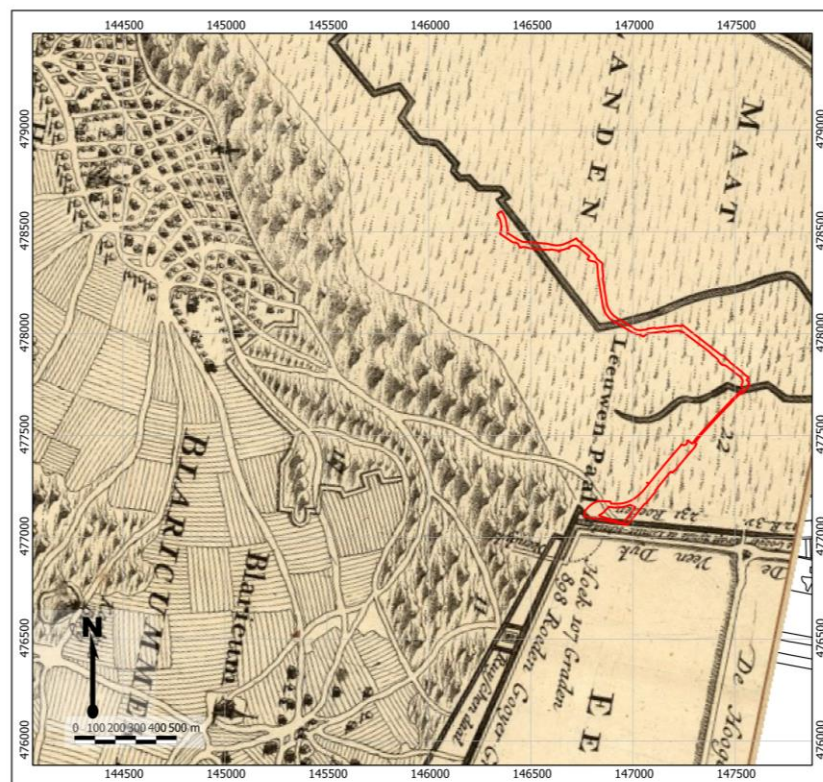
Figuur 9: Plangebied Hilversum-Laren (rode begrenzing) op de TMK van 1920.

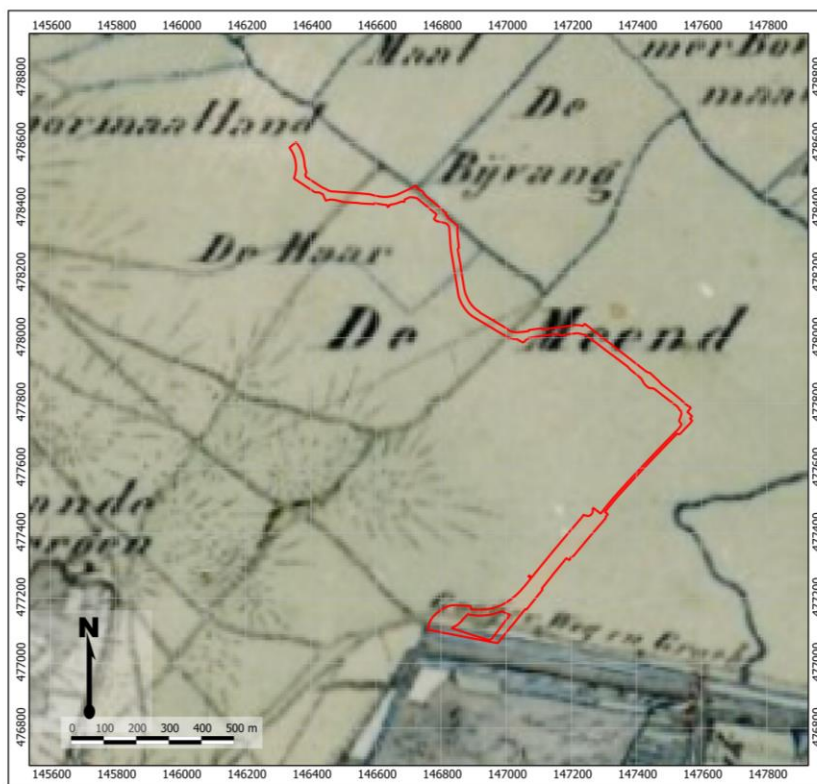
Figuur 10: Plangebied Hilversum-Laren (rode begrenzing) op de topografische kaart van 1952.

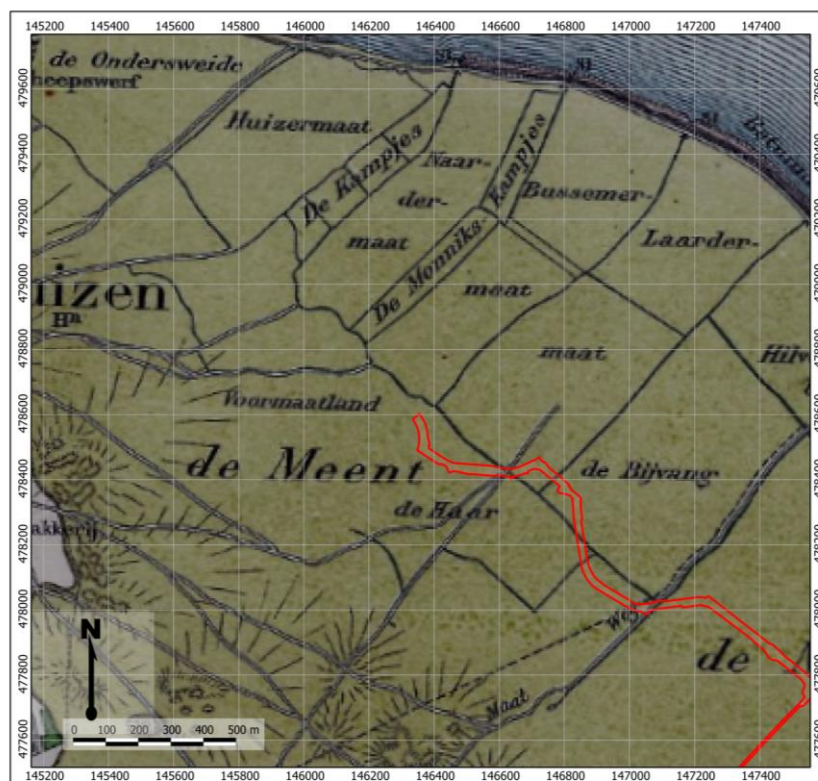
Figuur 11: Plangebied Hilversum-Laren (rode begrenzing) op de topografische kaart van 1989.

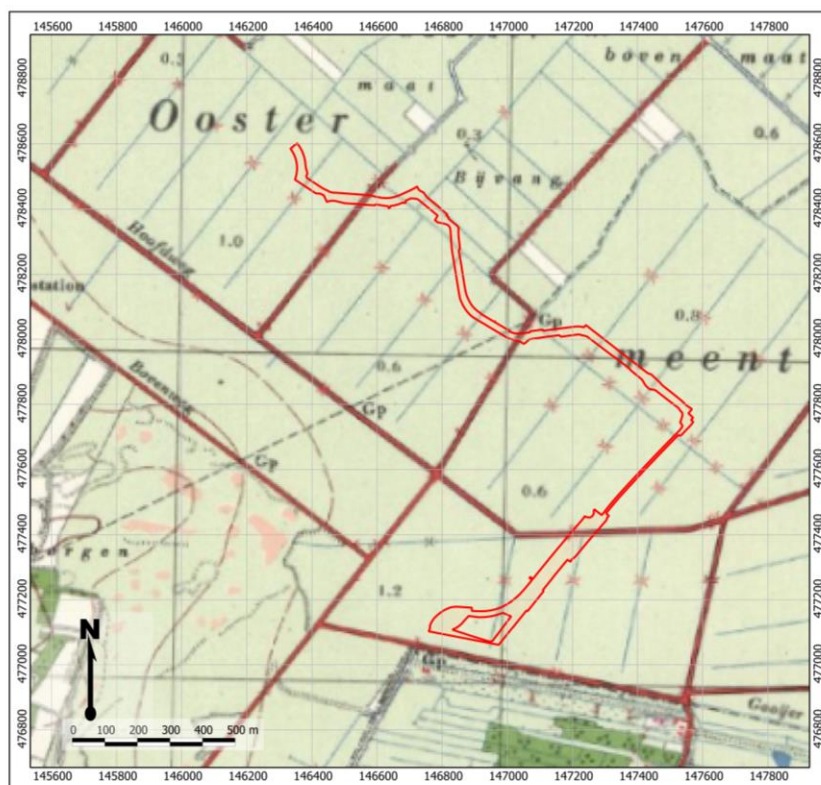
Figuur 12: Plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing) op de kaart van Post, circa 1725.

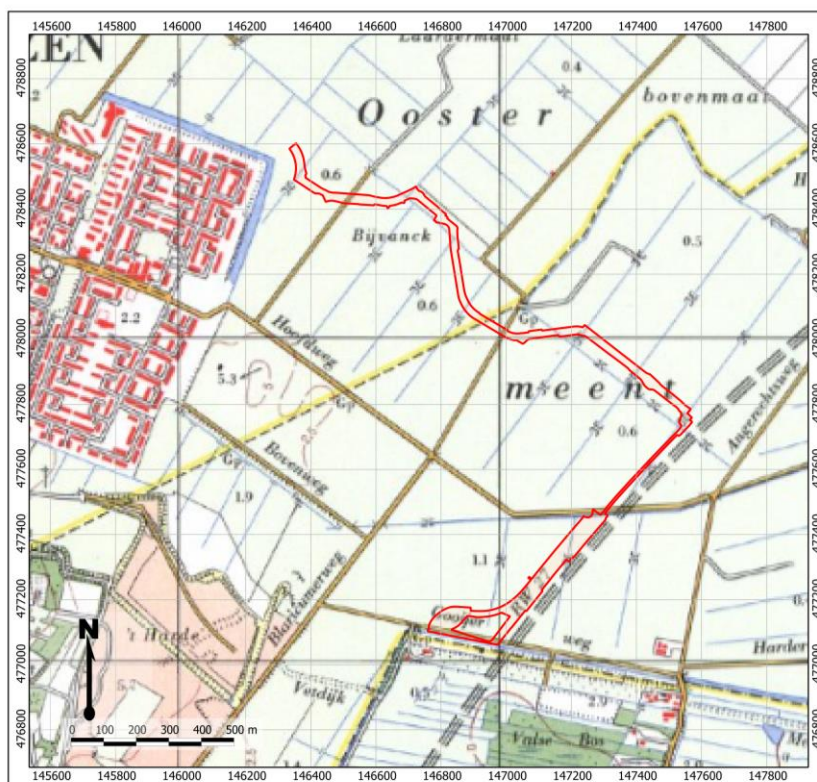
Figuur 13: Plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing) op de TMK van 1830-1850.

Figuur 14: Plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing; deels) op de TMK van 1894.

Figuur 15: Plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing) op de topografische kaart van 1954.

Figuur 16: Plangebied Huizen-Blaricum (rode begrenzing) op de topografische kaart van 1974.

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Kans op archeologische waarden	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Laag tot hoog
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Laag tot hoog
Periode	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Paleolithicum – Nieuwe Tijd
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Paleolithicum – Bronstijd
Complextypen	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Nederzetting, grafveld, sporen van landgebruik
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Nederzetting, sporen van landgebruik
Stratigrafische positie	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Top stuwwal- en sneeuwsmeltwaterafzettingen, top dek- en stuifzand (o.a. begraven podzolbodems)
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Top dekzand (verdrongen en opgehoogd)
Diepteligging	
<i>Plangebied Hilversum-Laren</i>	Vanaf maaiveld
<i>Plangebied Huizen-Blaricum</i>	Vanaf circa 50 cm –Mv

Aanwezigheid en dichtheid

De archeologische verwachting in de plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum is zeer divers, wat te maken heeft met de landschappelijke variatie in Het Gooi. Vooral in het plangebied Hilversum-Laren zijn er meerdere zones met een middelhoge of hoge verwachting aan te wijzen, gebaseerd op de aangetoonde aanwezigheid van archeologische resten en de landschappelijke kenmerken van het gebied. Hoge/droge locaties en overgangen daarvan naar lager gelegen gebied, zoals de (flanken van de) stuwwal en het reliëfrijke dekzandgebied, hadden al vanaf het Paleolithicum een bijzondere aantrekkingskracht op de mens voor wat betreft bewoning en begraving. In het licht van dat laatste waren zichtlocaties belangrijk; grafheuvels zoals op de Zuiderheide ten oosten van Hilversum lagen naast de wegen die door het gebied voerden. Ook het vroegmiddeleeuwse grafveld aan de Liebergerweg in Hilversum lag op een deel van de stuwwal, dus op een hogere locatie ten opzichte van het omringende landschap. Ook het lager gelegen zandgebied, met dekzandkopjes en vennetjes, was bruikbaar voor de mens, vooral als jachtterrein. Voorbeelden hiervan zijn het mesolithische monumententerrein bij de Laarder Wasmeren en het op een gegeven moment verdrongen dekzandlandschap bij Huizen op het monumententerrein van de Blaricummermeent. Het plangebied Huizen-Blaricum was in zijn geheel lager gelegen dan Hilversum-Laren en ontbeert de echt hoge locaties zoals de stuwwal. De invloed van het water zorgde er op een gegeven moment voor dat bewoning in dit plangebied niet meer mogelijk was, waardoor de verwachting voor de periode na de Bronstijd lager is. Daarbij is dit plangebied in elk geval in de Nieuwe Tijd voornamelijk als weide- en hooiland gebruikt en is het pas veel later bebouwd geraakt dan plangebied Hilversum-Laren; de kern van Hilversum dateert uit de Middeleeuwen en in de daaropvolgende eeuwen breidde het dorp zich rap verder uit.

Stratigrafische positie en diepteligging

Archeologische resten in hoger gelegen gebieden zoals de stuwwal zijn reeds vanaf maaiveld te verwachten in de top van stuwwal- en sneeuwsmeltwaterafzettingen, alsook in de top van dek- en stuifzandafzettingen in het wat lager gelegen zandgebied. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat in het dek- en stuifzandgebied begraven en intacte podzolbodems aanwezig kunnen zijn. Dergelijke bodems zijn aan de oostrand van Hilversum aangetoond vanaf een diepte van circa 40 cm –Mv, wat betekent dat er een grote kans is dat deze door de voorgenomen bodemingrepen verstoord kunnen worden. In het verdrongen dekzandlandschap direct ten noorden van Huizen ligt de top van het dekzand iets dieper; op het Blaricummermeent-monument is deze middels booronderzoek vanaf circa 50 cm –Mv vastgesteld. Het is niet bekend of de ophoging die volgens de beleidsnota van Huizen (2007) heeft plaatsgevonden in het kader van de aanleg van de wijk Bijvanck aanwezig is in het plangebied en wat deze voor effect heeft gehad op eventueel aanwezige archeologische resten.

Complextypen

Voor wat betreft de periode Paleolithicum – Nieuwe Tijd kunnen in beide plangebieden nederzettingsterreinen worden verwacht, hetzij in de vorm van (seizoensgebonden) jachtkampementen – vooral in de oudere perioden in het dekzandgebied met vennetjes – hetzij in de vorm van een meer sedentaire bewoningsvorm (boerderijen) op de hogere gronden. Qua sporen van begraving is in Hilversum een vroegmiddeleeuws grafveld bekend op een deel van de stuwwal. Daarnaast is er sprake van meerdere grafheuvels uit de periode Neolithicum – Bronstijd in het tegenwoordige heidegebied. Ook kunnen sporen van landgebruik worden aangetroffen, bijvoorbeeld in de vorm van ontginnings- of erfgreppels en paden door het zandgebied. Nederzettingscomplexen kunnen zich kenmerken door een verzameling grondsporen, een vondstlaag of een dichte vondstenstrooiing van onder andere fragmenten aardewerk en bewerkt vuursteen, hetgeen met name afhankelijk is van de langdurigheid en/of intensiteit van eventuele bewoning op die plek. Daarentegen zullen sporen van kortstondige bewoning en landgebruik zich kenmerken door (kleinschalige) grondsporen in plaats van de aanwezigheid van vondstmateriaal. Derhalve kan over de aanwezigheid van laatstgenoemde complexen enkel uitspraken gedaan worden op basis van de opbouw en de mate van intactheid van de bodem. Deze is naar verwachting in delen van het plangebied door bodemingrepen aangetast, maar in hoeverre daardoor eventueel aanwezige archeologische resten verdwenen zijn, is niet bekend.

Verwachtingenkaarten

In Bijlage 19 en 20 zijn de archeologische verwachtingen voor beide plangebieden binnen de in dit onderzoek gehanteerde plangrenzen inzichtelijk gemaakt, in een verdeling van lage/middelhoge/hoge verwachting. De begrenzingen zijn gebaseerd op de gemeentelijke beleidskaarten. Daarbij is het terrein dat op de kaart van Huizen ondergrenzen van 10.000 m² en 220 cm –Mv heeft voorlopig als lage verwachting opgenomen. Monumententerreinen en hun buffers zijn als hoge verwachtingszones beschouwd. Op de kaart van plangebied Hilversum-Laren is ook het tweede ecduct meegenomen (noordoostelijk van het tracé), ondanks de ligging daarvan buiten de in dit onderzoek gehanteerde plangrenzen. Wegens de ligging op een monumententerrein heeft deze locatie een hoge verwachting.

10. Conclusie en Advies

Conclusie

Uit het bureauonderzoek blijkt dat de HOV-verbinding gepland is in een landschappelijk divers en archeologisch rijk gebied. Het Gooi kent namelijk een veelheid aan archeologische vondsten en sporen. In de plangebieden Hilversum-Laren en Huizen-Blaricum bevinden zich daarom ook meerdere zones met een middelhoge tot hoge verwachting, alsook een aantal archeologische monumenten. Archeologisch onderzoek in (de directe omgeving van) de plangebieden heeft resten van (pre-)historische bewoning en begraving opgeleverd, in datering variërend van het Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd:

Plangebied Hilversum-Laren

- Het westelijk deel van plangebied Hilversum-Laren ligt in de bebouwde kom van het dorp. De verwachting is hier met name afhankelijk van de mate van moderne verstoring die de aanleg van de bebouwing, verharding en infrastructuur met zich mee heeft gebracht. Kenmerkende zones met een hoge verwachting zijn de historische kern van Hilversum en een voormalig vroegmiddeleeuws grafveld met mogelijk nog resterende resten bij de Liebergerweg op een deel van de stuwwal;
- Het oostelijk deel van plangebied Hilversum-Laren betreft het bos- en heidegebied en de overgang van de bebouwde kom naar die zone. Hier zal naast de aanleg van bebouwing, verharding en infrastructuur ook bosaanplant voor verstoring van het archeologisch bodemarchief hebben gezorgd. Eerder archeologisch onderzoek heeft langs de gehele bebouwde oostrand intacte begraven podzolbodems in het dekzand aangetoond, die erop wijzen dat de verstoring niet volledig is geweest. Daarbij zijn in het bos- en heidegebied meerdere waarnemingen van prehistorische bewoning en begraving aanwezig, waaronder bekende resten uit het Mesolithicum op de plek waar het ecoduct over de Weg over Anna's Hoeve gepland staat. Dit stuk van plangebied Hilversum-Laren bevindt zich tevens in een provinciaal aardkundig monument, waar vergravingen, ontgroningen en egalisaties niet zonder meer mogen plaatsvinden. Ten behoeve van de realisatie van de HOV dient voor deze handelingen ontheffing te worden aangevraagd, waarbij de provincie in haar afweging ook het maatschappelijke belang van de realisatie van de HOV zal meenemen. Aan de ontheffing kunnen voorschriften worden verbonden, in het belang van de bescherming of instandhouding van het aardkundig monument.
- In plangebied Hilversum-Laren zijn archeologische resten voornamelijk te verwachten in de top van stuwwal- en sneeuwsmelwaterafzettingen, alsook in de top van dek- en stuifzandafzettingen. Hierbij moet ook terdege rekening worden gehouden met begraven podzolbodems. Afhankelijk het gebruik en de verstoringen in latere eeuwen kunnen deze archeologisch relevante lagen reeds vanaf maaiveld of dicht daaronder voorkomen. Zo zijn begraven podzolbodems aan de oostrand van Hilversum aangetoond vanaf een diepte van circa 40 cm –Mv.

Plangebied Huizen-Blaricum

- Plangebied Huizen-Blaricum heeft in het gemeentelijk beleid voor een groot deel een archeologische verwachting beneden 220 cm –Mv, wegens het ophogen van de bodem voorafgaand aan de realisatie van de wijk Bijvanck. Het is echter niet bekend of deze ophoging ook in het plangebied aanwezig is en, zo ja, wat het effect hiervan is geweest op eventuele archeologische resten. Het tracé doorsnijdt deels het archeologisch monument van de Blaricummermeent en de bufferzone ervan, wat in relatie staat tot een verdrongen dekzandlandschap met bewoningssporen uit de periode Paleolithicum – Bronstijd. Ook in dit plangebied zal bodemverstoring hebben plaatsgevonden, voornamelijk in de vorm van infrastructuur. De ophoging van het terrein kan echter deze verstoring hebben beperkt.

- Het relevante archeologisch niveau in plangebied Huizen-Blaricum bestaat uit de top van het dekzand. De hoogste top is nagenoeg direct ten noorden van het tracé gekarteerd op het Blaricummermeent-monument (ten noorden van de weg Stroomzijde), op circa 50 cm –Mv. In het plangebied zelf kan deze top begraven zijn onder een ophoogpakket, maar dat is niet met zekerheid te stellen op basis van dit bureauonderzoek.

Effectbeoordeling en advies

De realisatie van de HOV-verbinding heeft een negatief tot sterk negatief effect op (eventueel aanwezige) archeologische waarden in het gebied. Geadviseerd wordt om zoveel mogelijk te streven naar behoud *in situ* van het oorspronkelijke reliëf – zeker daar waar het aardkundig monument betreft – en van (eventueel aanwezige) archeologische waarden. Om inzicht te krijgen in de daadwerkelijke archeologische waarden in het plangebied wordt tevens geadviseerd om archeologisch veldonderzoek uit te voeren, op de plekken waar door de geplande bodemingrepen eventuele archeologische waarden kunnen worden verstoord. De risicozones waar archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn betreffen in elk geval de middelhoge of hoge archeologische verwachtingszones, alsook de monumententerreinen (inclusief bufferzone). Deze zones zijn gebaseerd op de gemeentelijke beleidskaarten, die op hun beurt voor het merendeel zijn gestoeld op de bodem- en geomorfologische kaarten. Het is echter ook niet uitgesloten dat zich in de lage verwachtingszones op de kaarten nog archeologische resten (kunnen) bevinden, aangezien het door gebrek aan informatie over aard en omvang van bodemverstoringen niet mogelijk is om deze zones op basis van het bureauonderzoek af te schrijven. Daarbij is er sprake van een voorlopig ontwerp en zijn de daadwerkelijke aard en omvang van de bodemingrepen nog niet vastgesteld, waardoor archeologisch risicozones binnen de plangebieden nog niet verder gedifferentieerd kunnen worden. De voorlopige archeologische risicozones zijn in de vorm van verwachtingenkaarten opgenomen in Bijlage 19-20 (zie Hoofdstuk 9 voor een korte toelichting op deze kaarten).

Het is aan te bevelen om archeologisch inventariserend veldonderzoek uit te voeren in beide plangebieden, in eerste instantie uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek langs het gehele tracé, om de bodemintactheid in de verschillende archeologische risicozones vast te stellen en indien mogelijk de aanwezigheid van archeologische resten aan te tonen. De resultaten kunnen worden aangevuld met een veldverkenning tijdens het booronderzoek en een (verdere) analyse van het AHN en wellicht luchtfoto's. Met dit vervolgonderzoek kan de archeologische verwachting worden aangescherpt, waardoor het archeologisch risico inzichtelijker wordt gemaakt en daardoor mogelijk een differentiatie kan worden aangebracht binnen de plangebieden in de vorm van risicozones. Deze zones kunnen vervolgens als gebieden met een archeologische dubbelbestemming worden opgenomen in het PIP ('Waarde – Archeologie'). Aan deze gebieden kunnen dan vrijstellingsgrenzen qua oppervlakte en diepte worden gekoppeld. Geplande bodemingrepen die de specifieke vrijstellingsgrenzen van een gebied met een dubbelbestemming overschrijden, zijn dan archeologisch onderzoeksplichtig bij het aanvragen van een omgevingsvergunning.

Het is aan te bevelen om als richtlijn een afstand van 50 m tussen elke boring te hanteren⁵. Gezien de aanwezigheid van begraven podzolbodems in Hilversum, de mogelijke aanwezigheid van resten onder een ophoogdek in Huizen en het feit dat de exacte dieptes van alle bodemingrepen nog niet bekend zijn, wordt als voorlopige richtlijn een boordiepte van 3,00 m –Mv aanbevolen. Bij het plannen van het booronderzoek dient zoveel mogelijk rekening te worden gehouden met voor de hand liggende

⁵ Dhr. B. Smit van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) stelt in een reactie aan de provincie Noord-Holland voor om de boringen om de 25 meter te zetten. Dit vanwege het feit dat er waarschijnlijk maar één raai boringen gezet zal kunnen worden, gezien de lijnvormige plangebieden. Bij interpretatie van de boorgegevens beveelt dhr. Smit tevens aan om naast informatie uit de onderzoeken bij de Blaricummermeent ook de boorgegevens van het tracé van de A27 (Exaltus, 1994) te gebruiken. Ook stelt dhr. Smit voor om de locaties vast te stellen van veensquenties, die wellicht bemonsterd kunnen worden voor archeobotanisch of dateringsonderzoek. Dit kan helpen bij het beoordelen van de mogelijke aanwezigheid van organische archeologische resten.

bodemverstoringen, zoals zones direct naast of ter plaatse van bestaande wegen en spoorlijnen. Bovenstaande betreft een advies. Een daadwerkelijk besluit over het wel of niet uitvoeren van vervolgonderzoek dient genomen te worden door de bevoegde overheid inzake archeologie, in deze de provincie Noord-Holland (tot aan vaststelling van het PIP).

11. Geraadpleegde bronnen

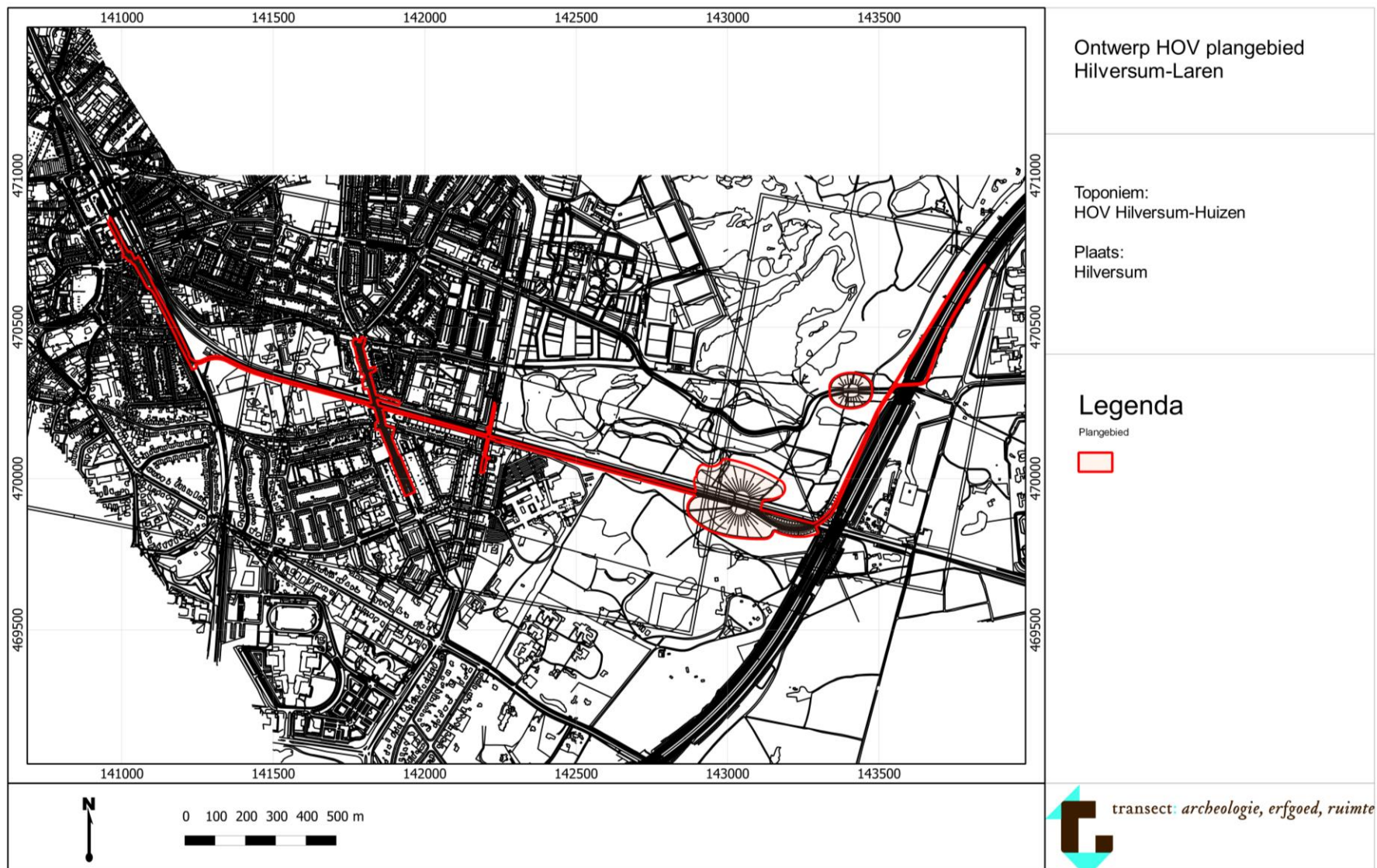
Archeologische kaarten en databestanden:

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem II (Archis2), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, 3^e generatie, IKAW, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort, 2008.
- www.ahn.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.watwaswaar.nl
- www.bodemloket.nl
- www.dinoloket.nl
- www.bodemdata.nl
- www.tgooi.info
- www.oneindignoordholland.nl
- gooiersgracht-viersloot.blogspot.nl
- Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie provincie Noord-Holland
- Archeologische beleidskaart gemeente Hilversum en structuurvisie (De Ondergrondse Stad)
- Archeologische beleidskaart gemeente Huizen en nota archeologiebeleid
- Archeologische beleidskaart BEL-combinatie (gemeenten Blaricum, Eemnes en Laren) en nota archeologiebeleid

Literatuur:

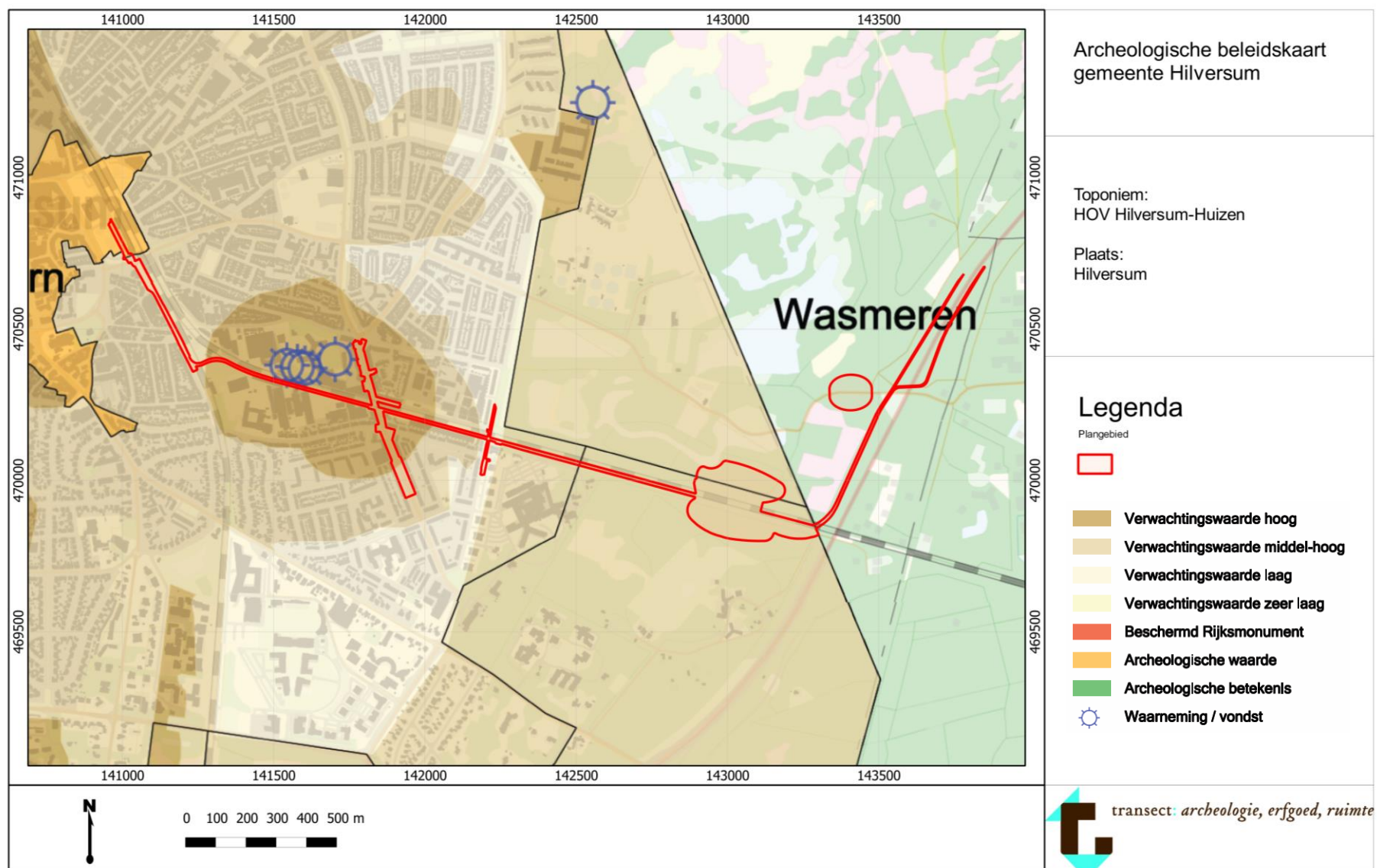
- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Derde, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Jonge, N. de & W.A. van Breda, 2010. *Anton Philipsweg te Hilversum. Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*. ADC-rapport 2467. Amersfoort.
- Lange, C. de & C. Wallenburg, 1965. *Toelichting op de bodemkaart Kaartblad 25 Oost*. Stiboka. Wageningen.
- Leijnse, K., 2005. *Plangebied Blaricummermeent, gemeente Blaricum: een inventariserend archeologisch onderzoek (karterend booronderzoek 2e fase)*. RAAP-rapport 1171. Weesp.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff & T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Provincie Noord-Holland, 2010. *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie. Ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit*. Haarlem.
- Sevink, J., E.A. Koster, B. van Geel & J. Wallinga, 2013. Drift sands, lakes, and soils: the multiphase Holocene history of the Laarder Wasmeren area near Hilversum, the Netherlands. In: *Netherlands Journal of Geosciences*, volume 9, no. 4., pp. 234-266.
- Visser-Poldervaart, M. & B. Klooster, 2009. *Beleidsnota Archeologie gemeente Huizen*. Haarlem.
- Zagwijn, W.H. & C.J. van Staaldunin, 1975. *Toelichtingen bij Geologische overzichtskaarten van Nederland*. Rijks Geologische Dienst. Haarlem.

Bijlage 1: Ontwerp HOV plangebied Hilversum-Laren

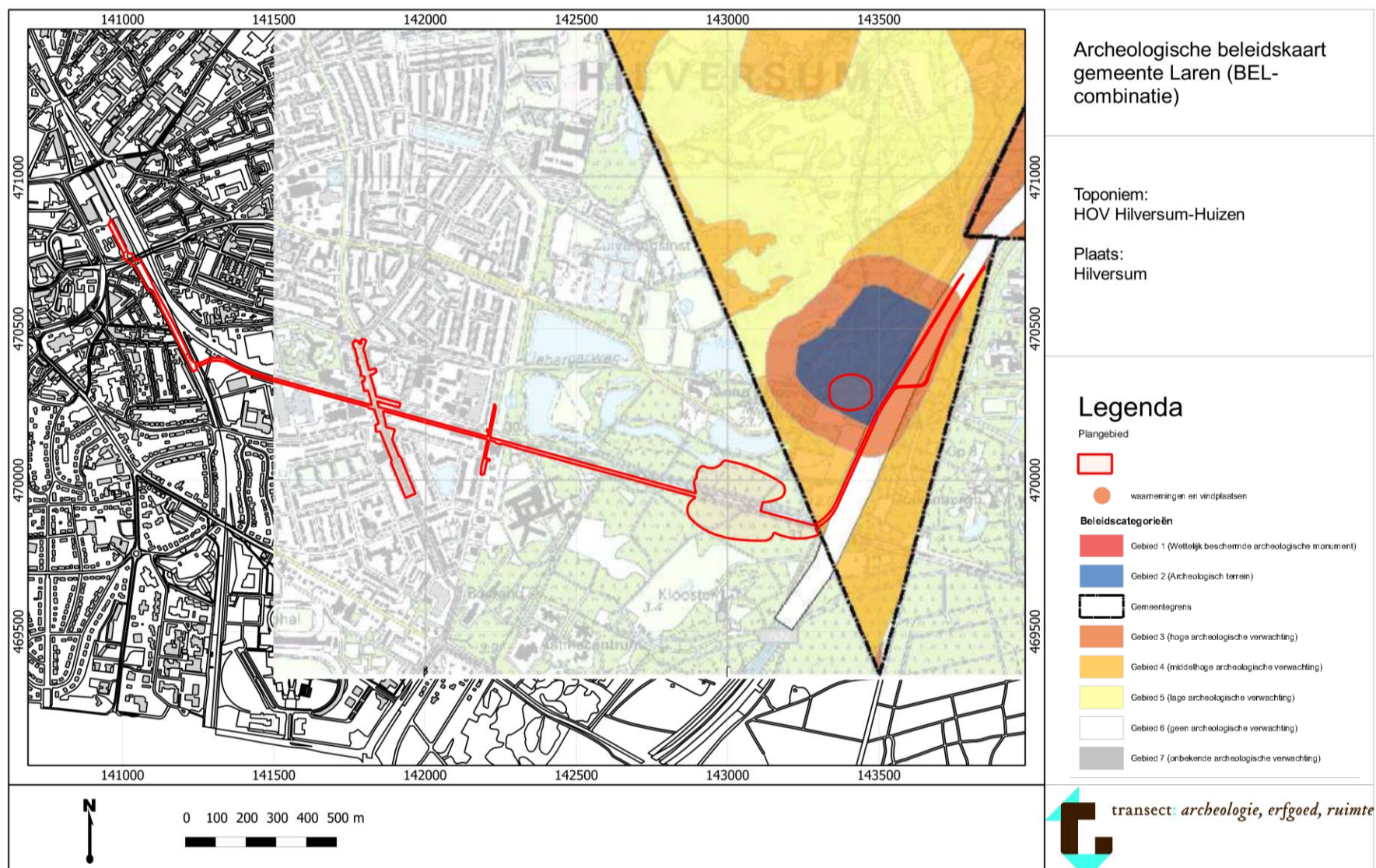

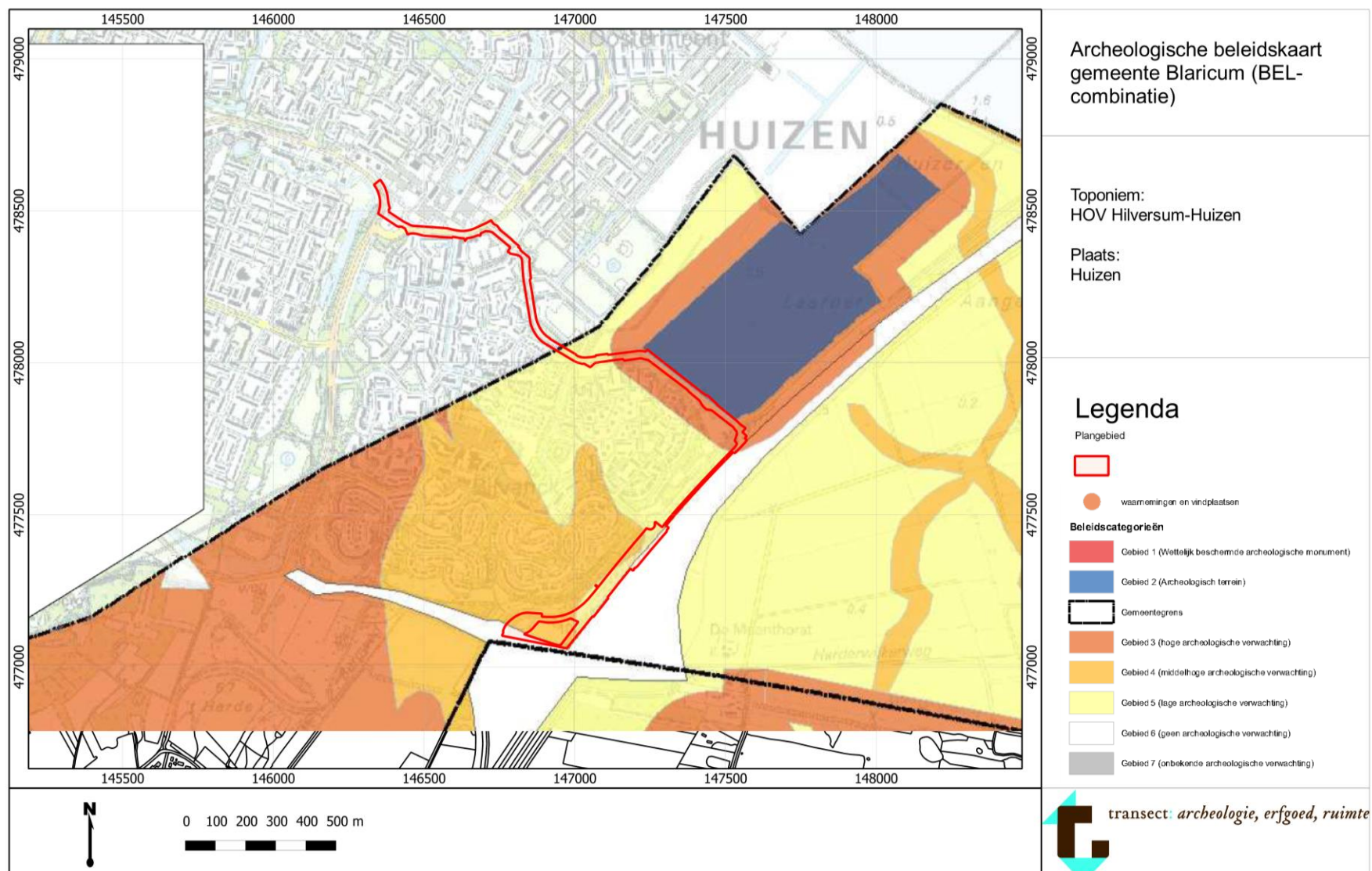
Bijlage 3: Archeologische beleidskaart gemeente Hilversum

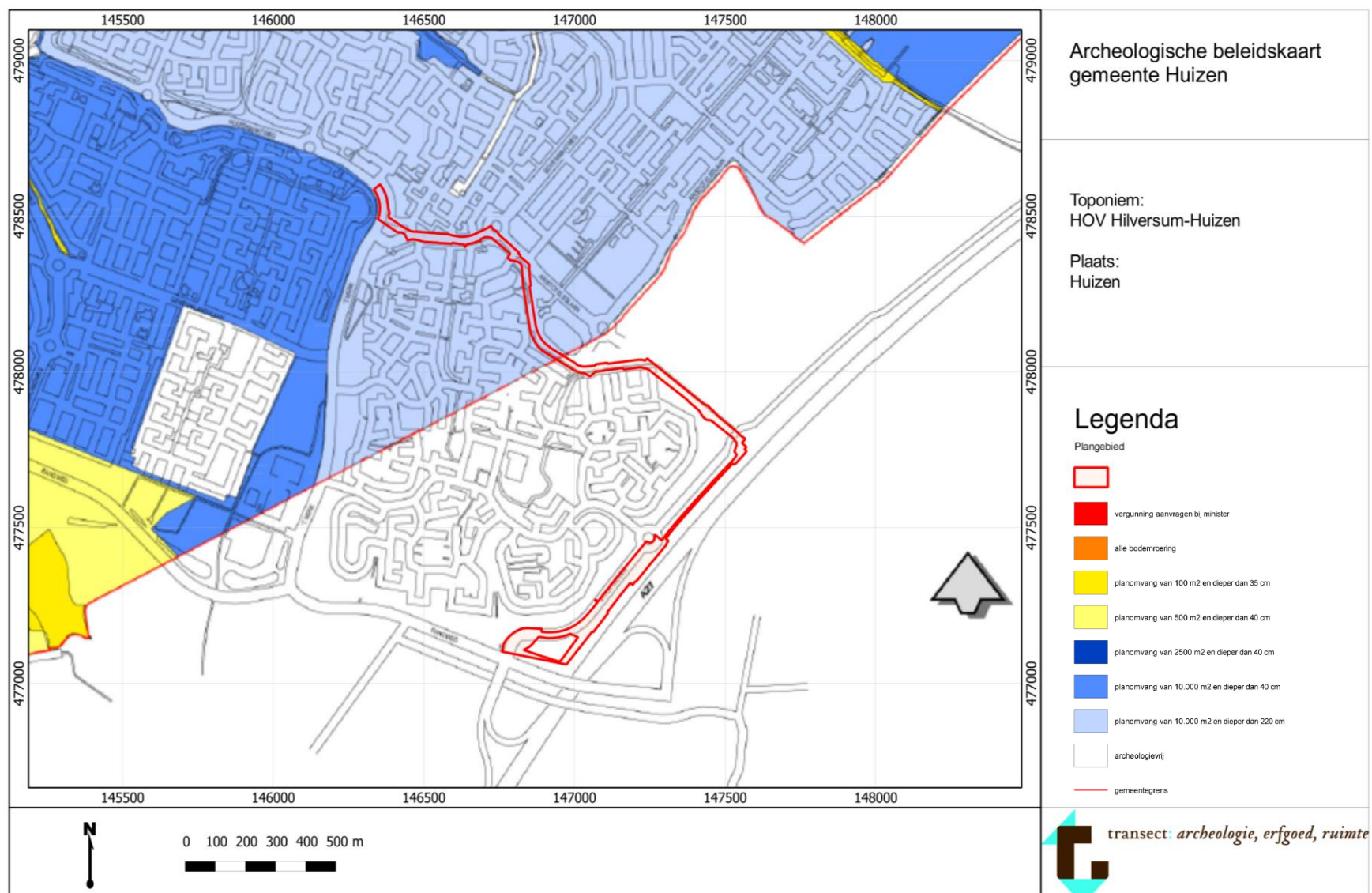
Bijlage 4: Archeologische beleidskaart gemeente Laren (BEL-combinatie)

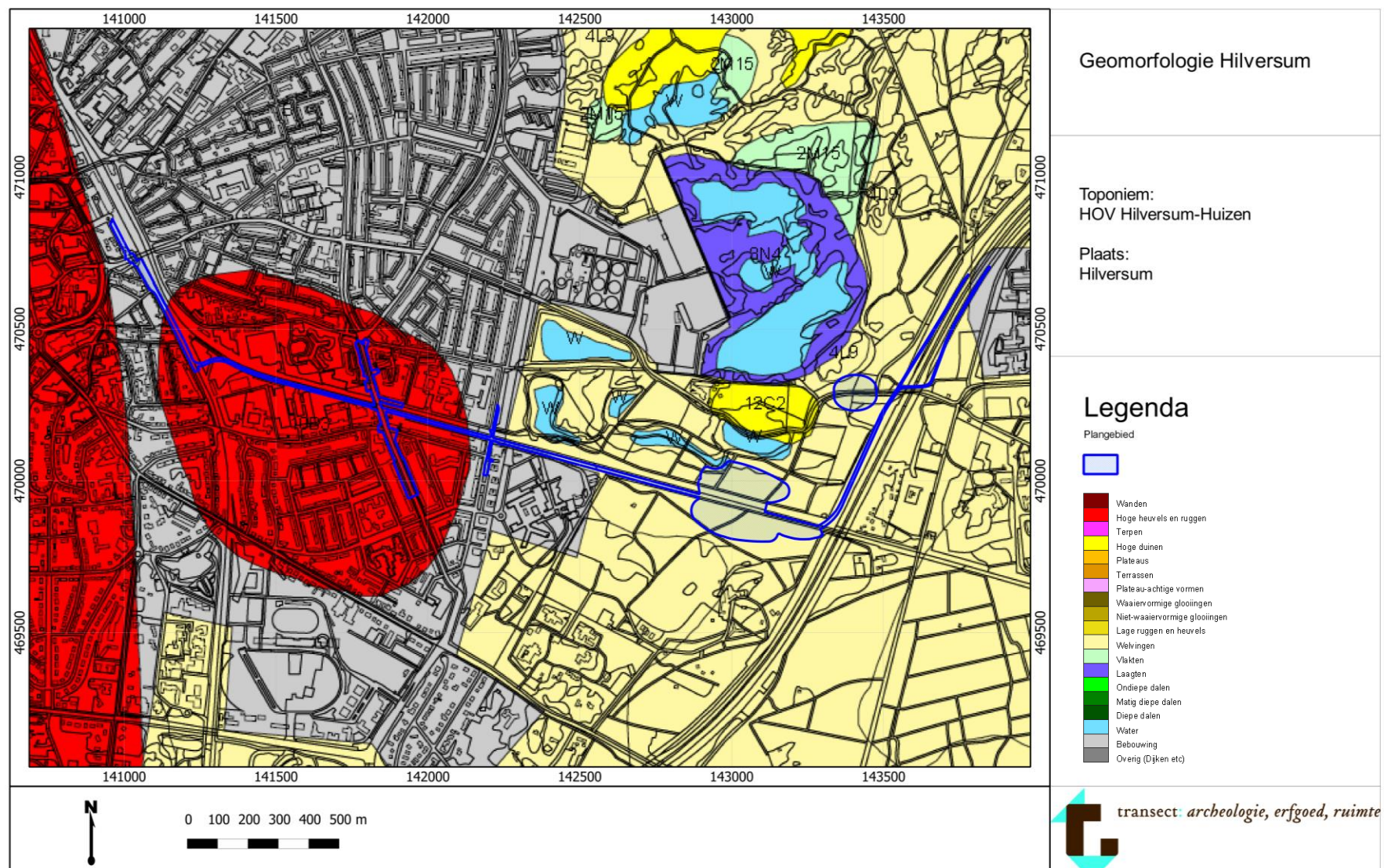
Bijlage 5: Archeologische beleidskaart gemeente Blaricum (BEL-combinatie)

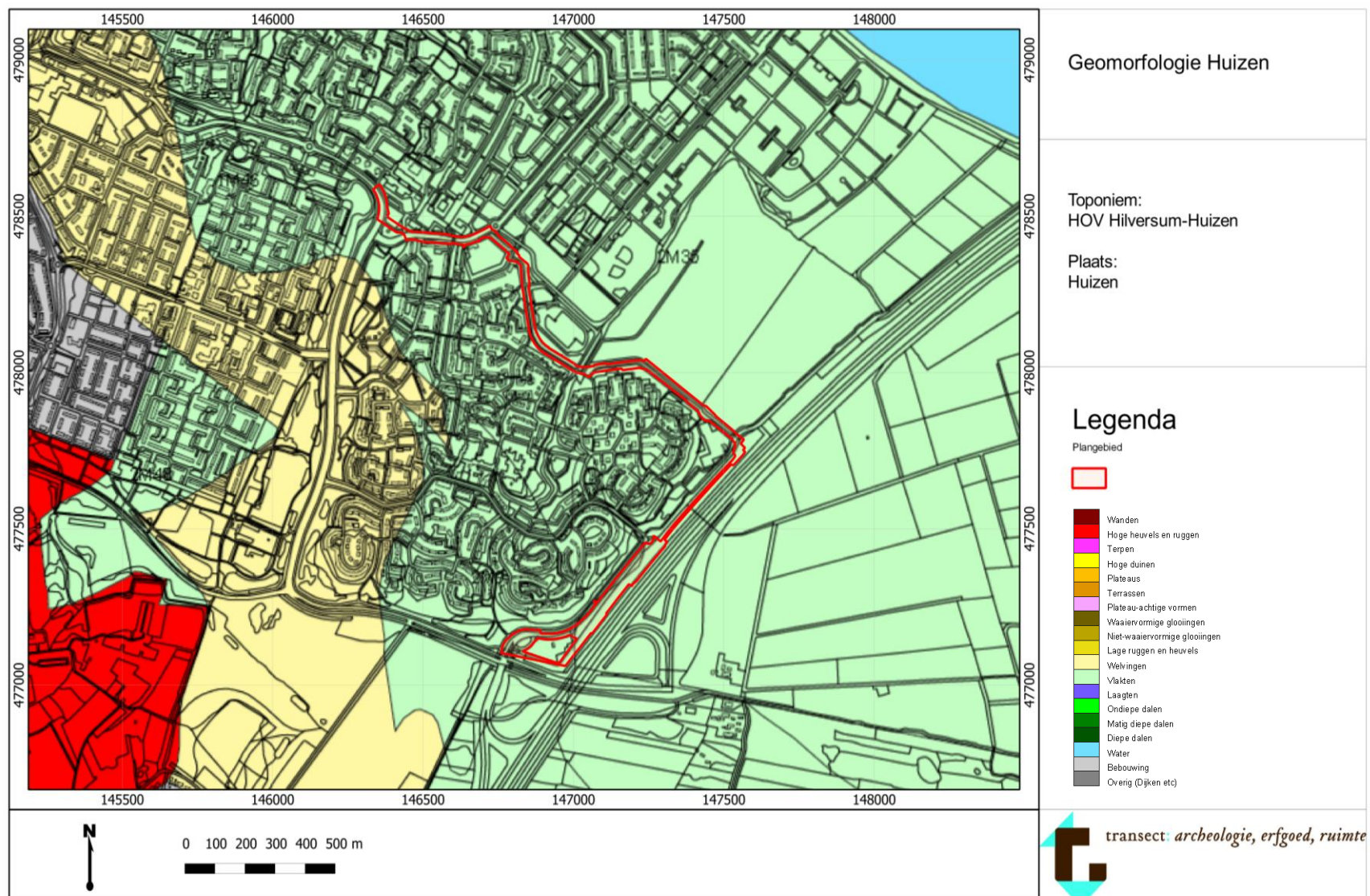
Bijlage 6: Archeologische beleidskaart gemeente Huizen

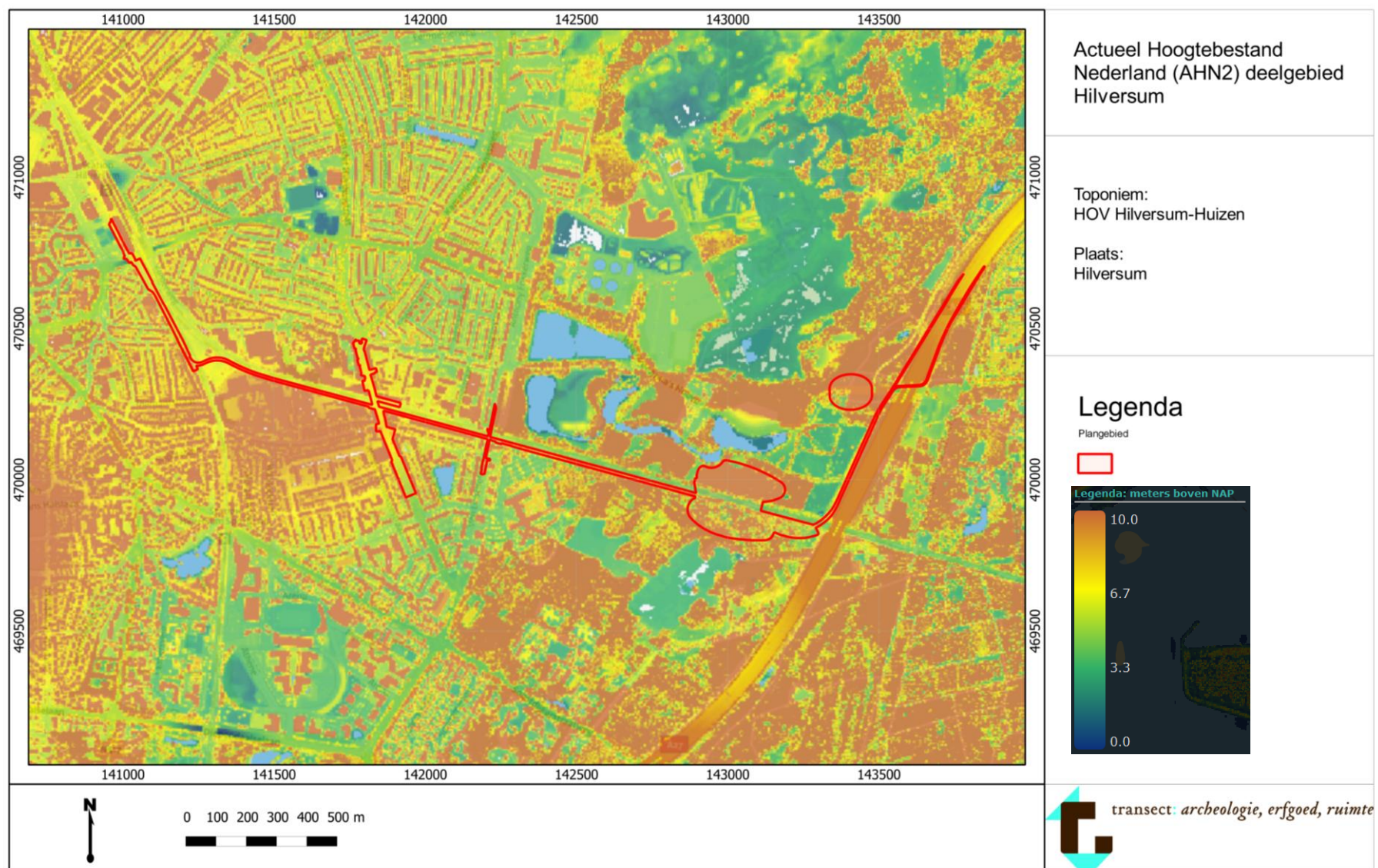
Bijlage 7: Geomorfologie plangebied Hilversum-Laren

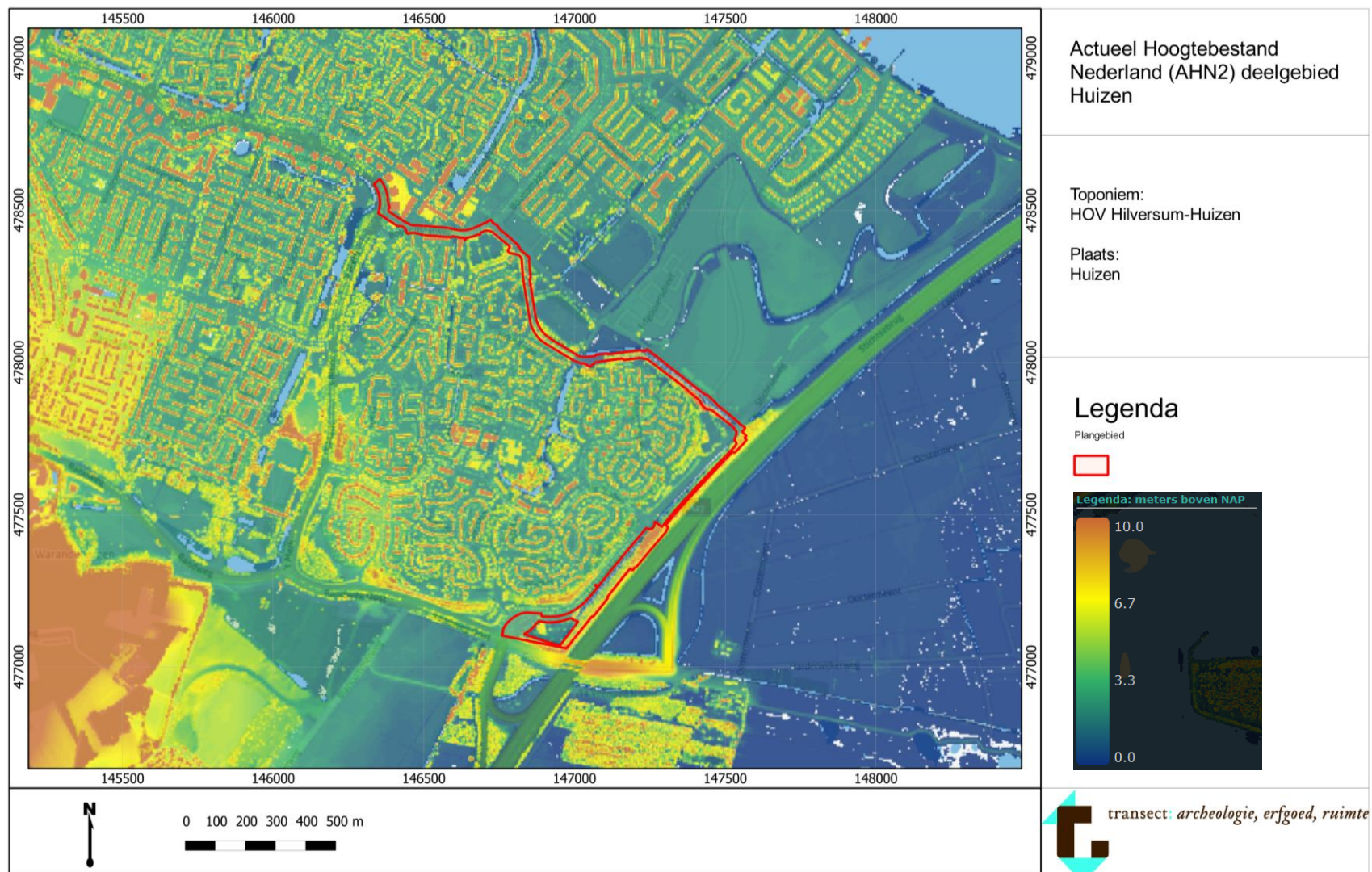
Bijlage 8: Geomorfologie deelgebied Huizen

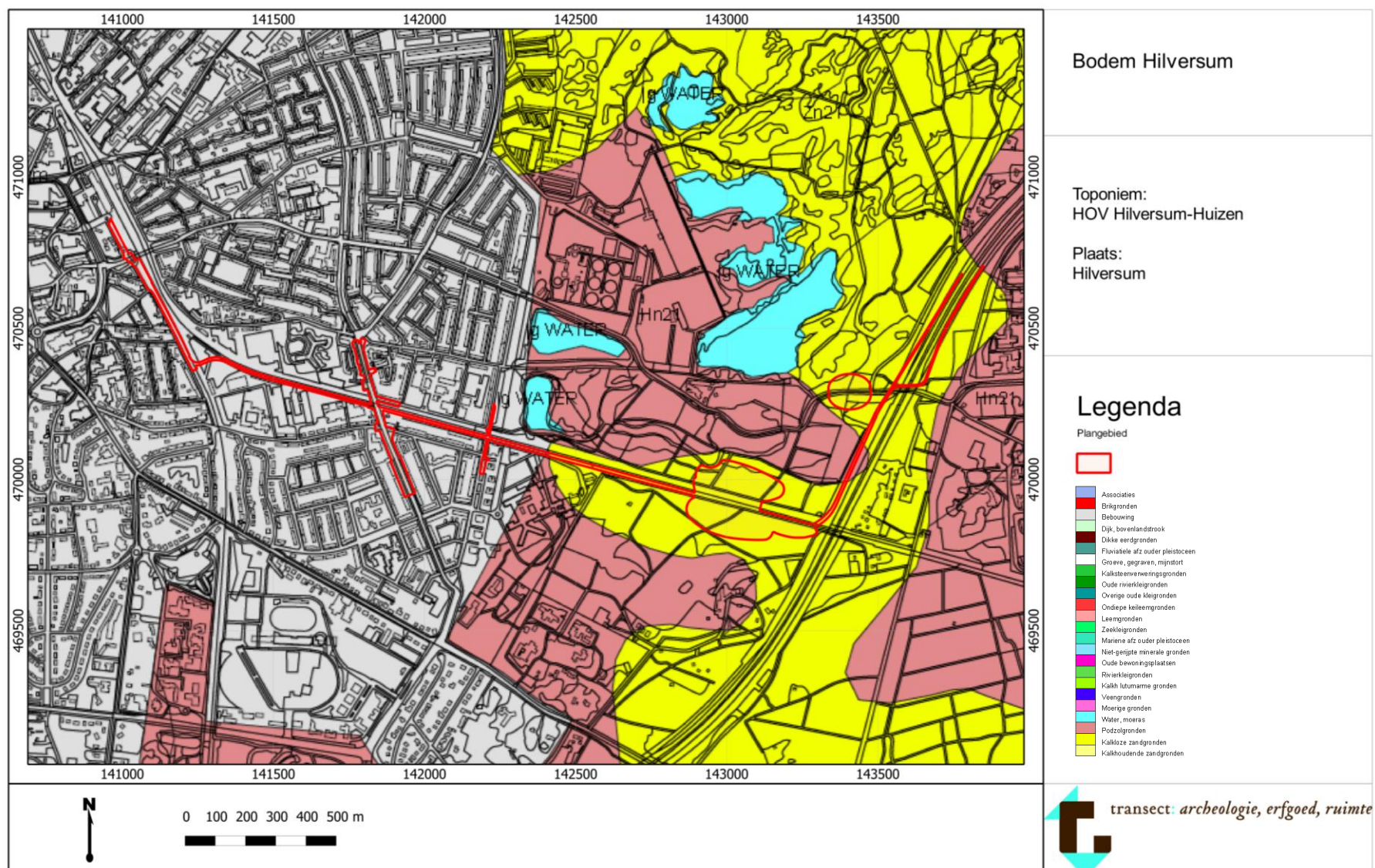
Bijlage 9: Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) plangebied Hilversum-Laren

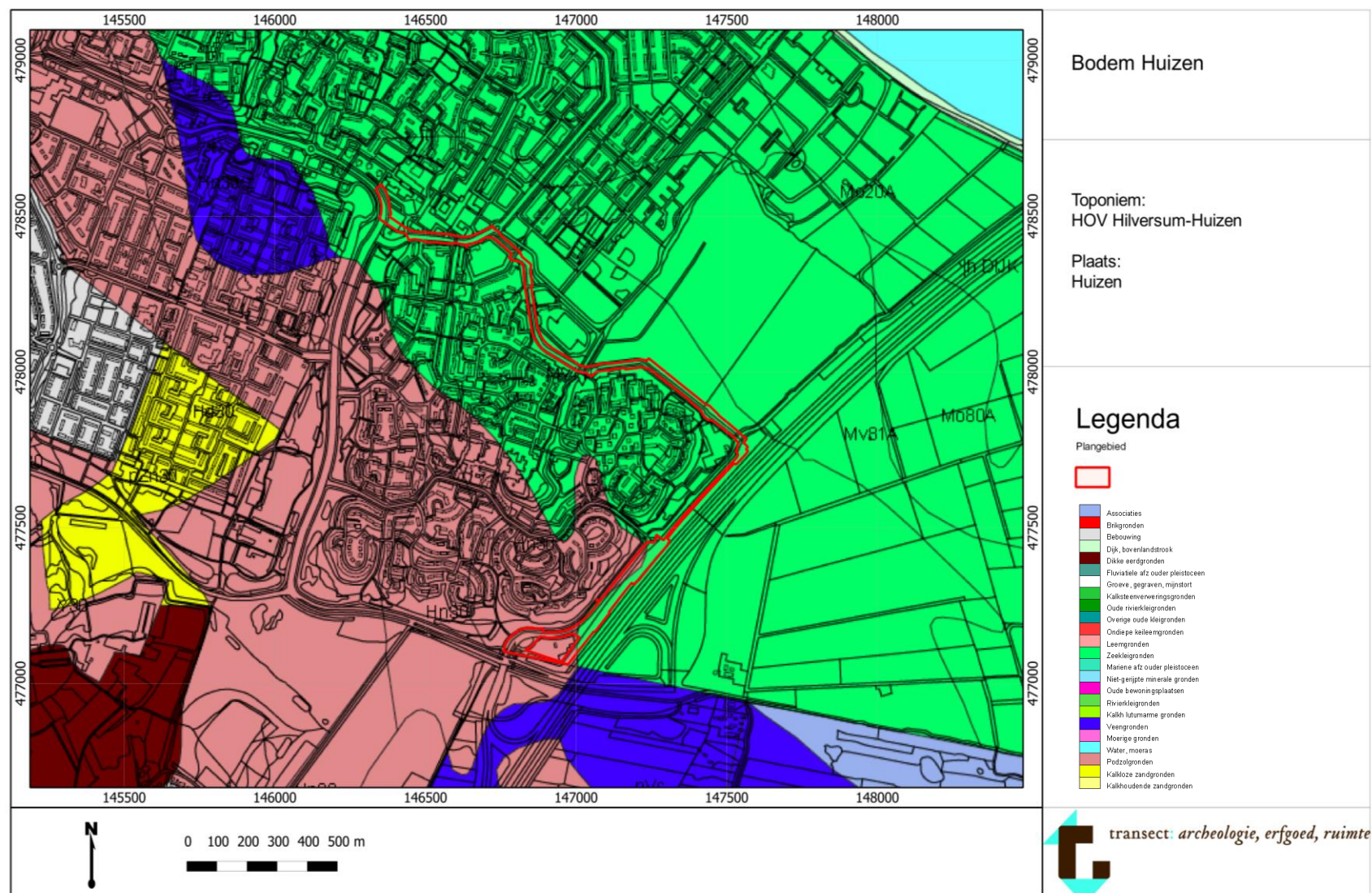
Bijlage 10: Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2) plangebied Huizen-Blaricum

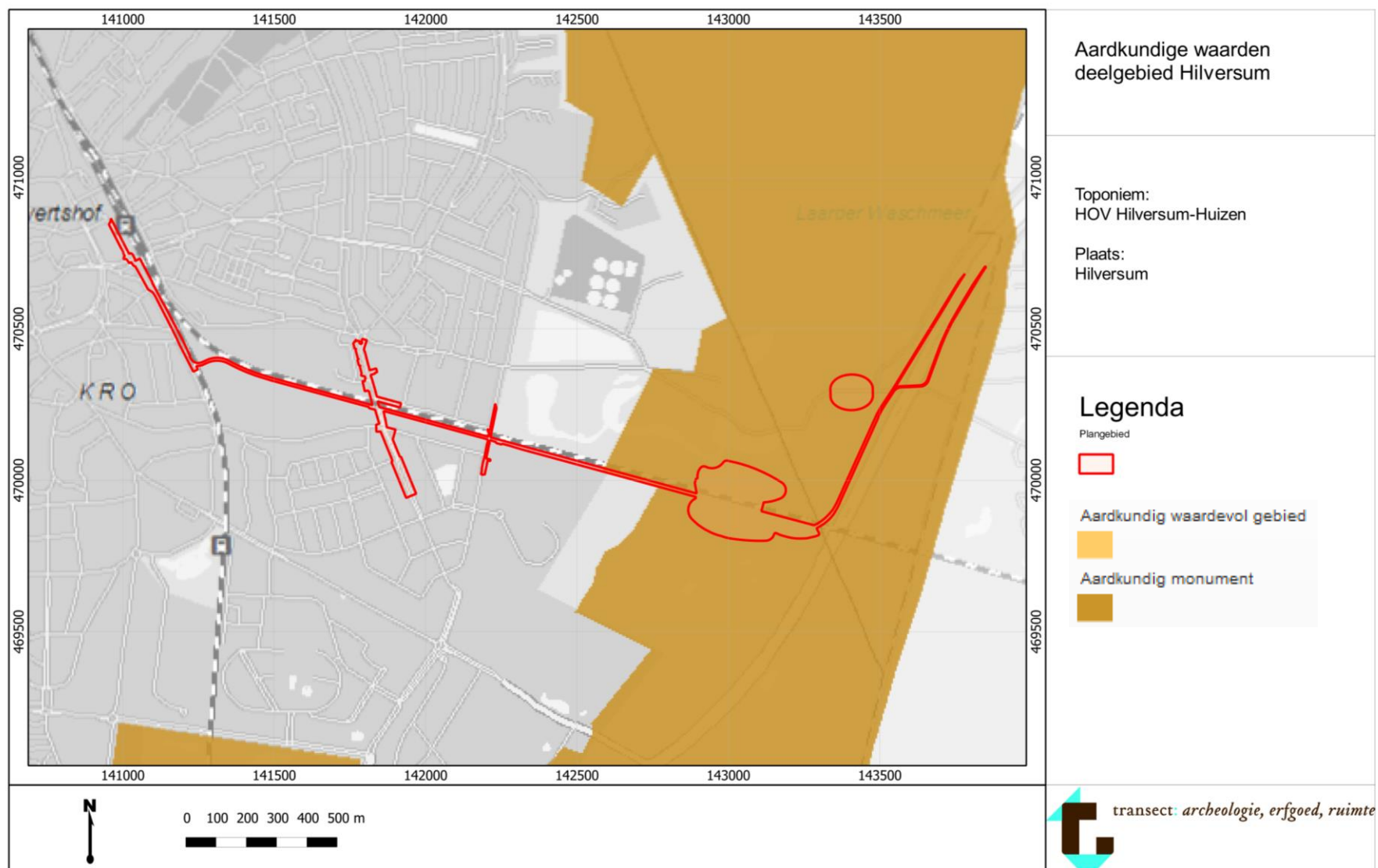
Bijlage 11: Bodem plangebied Hilversum-Laren

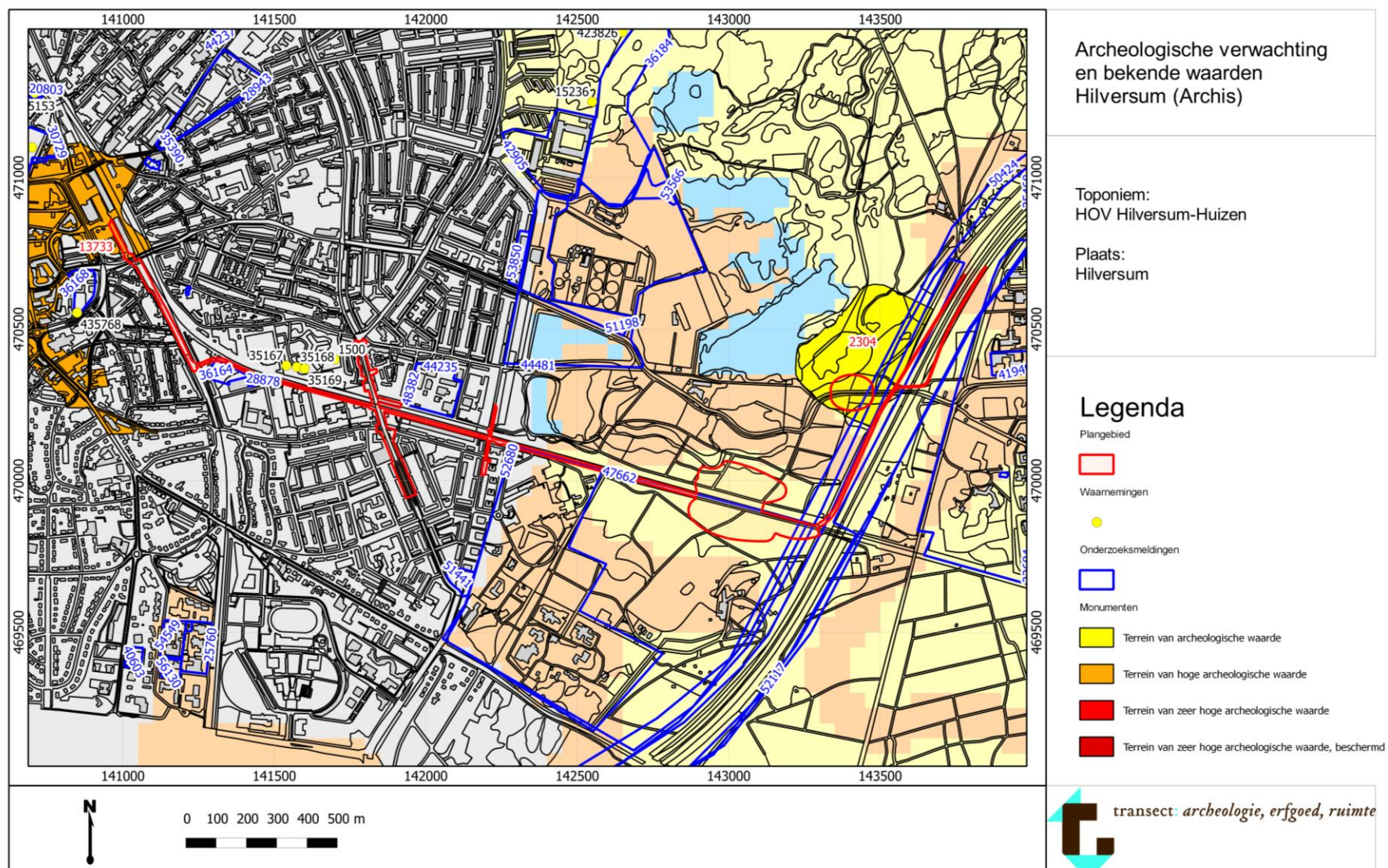
Bijlage 12: Bodem plangebied Huizen-Blaricum

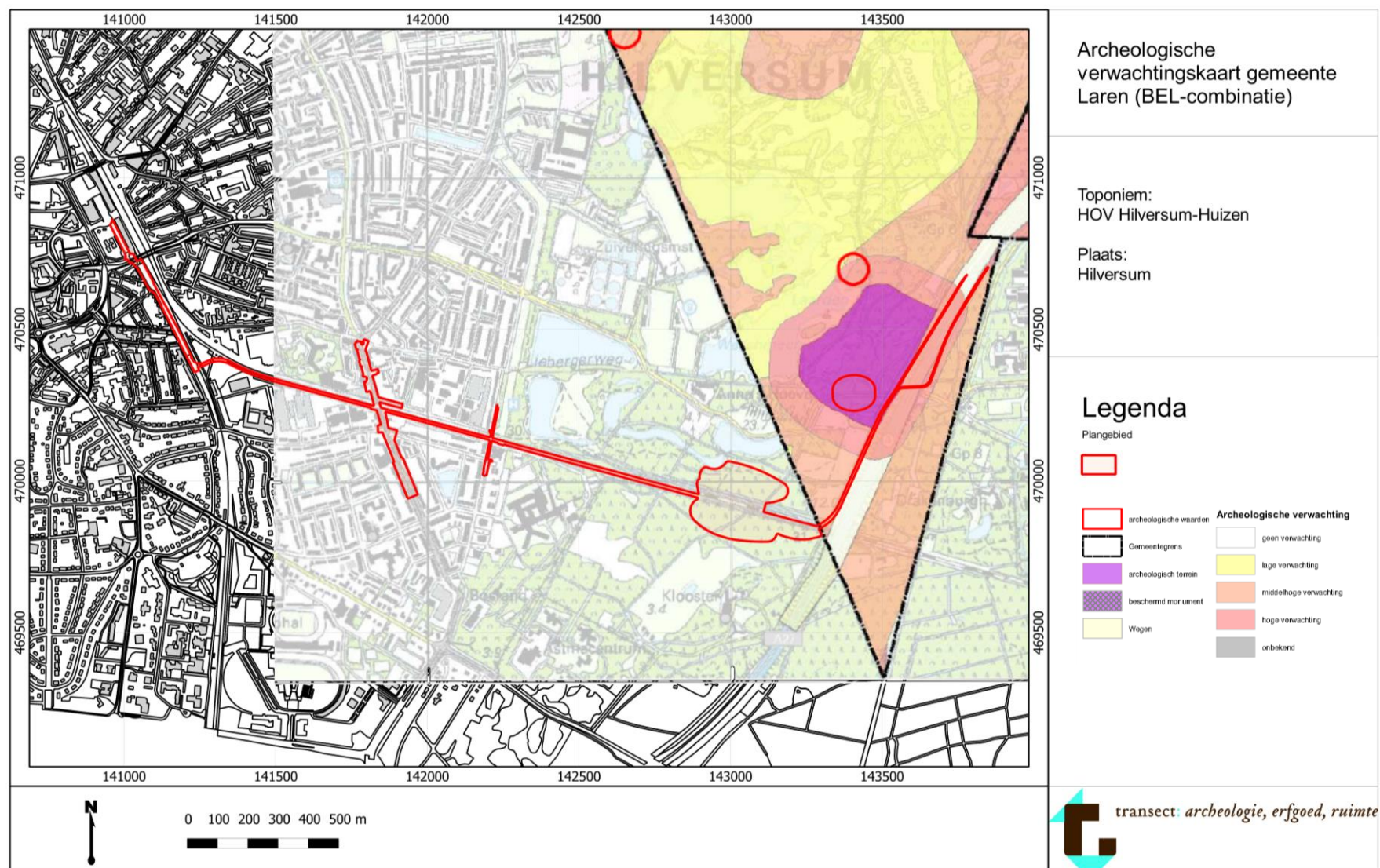
Bijlage 13: Aardkundige waarden plangebied Hilversum-Laren

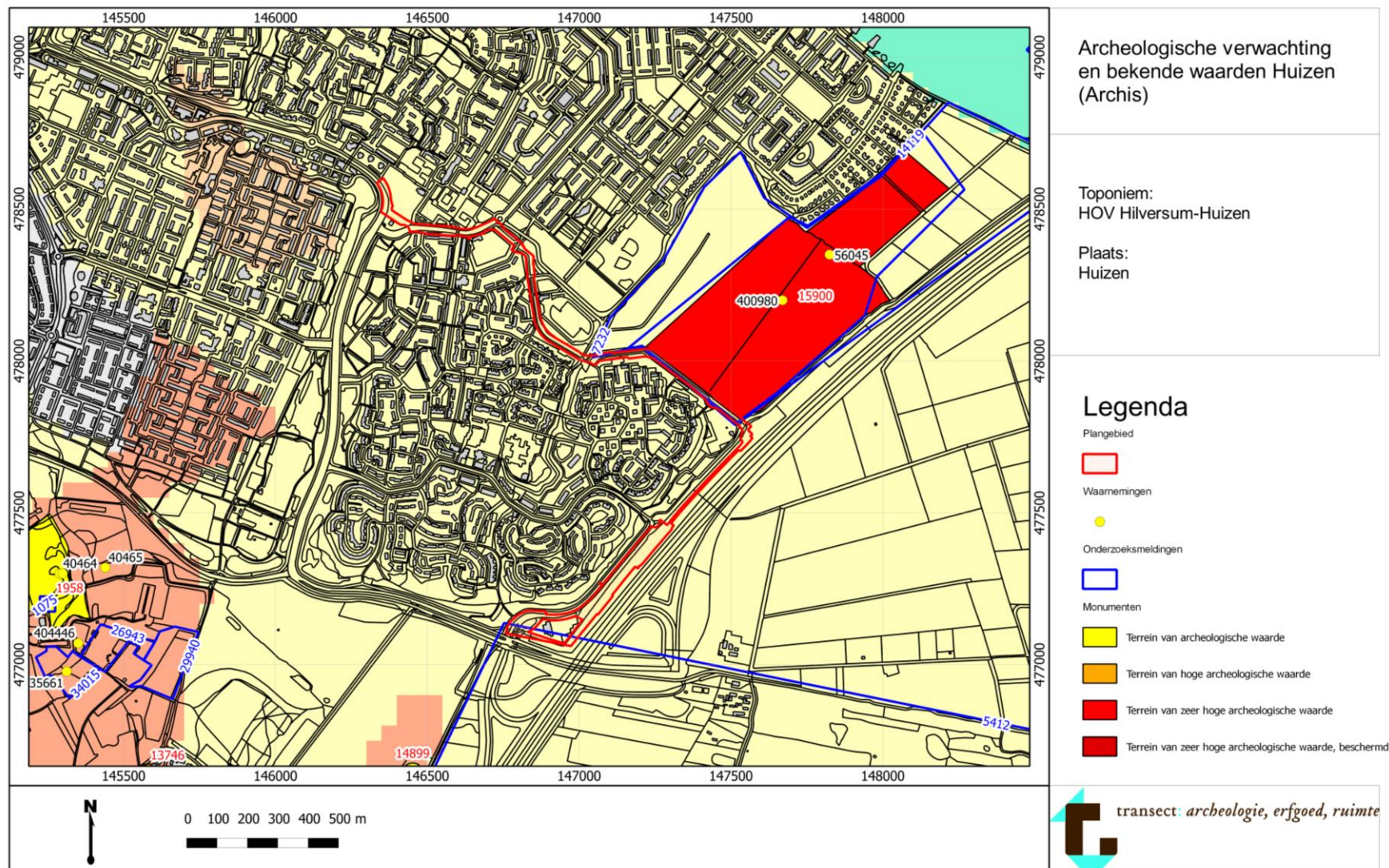
Bijlage 14: Archeologische verwachting en bekende waarden plangebied Hilversum-Laren (Archis)

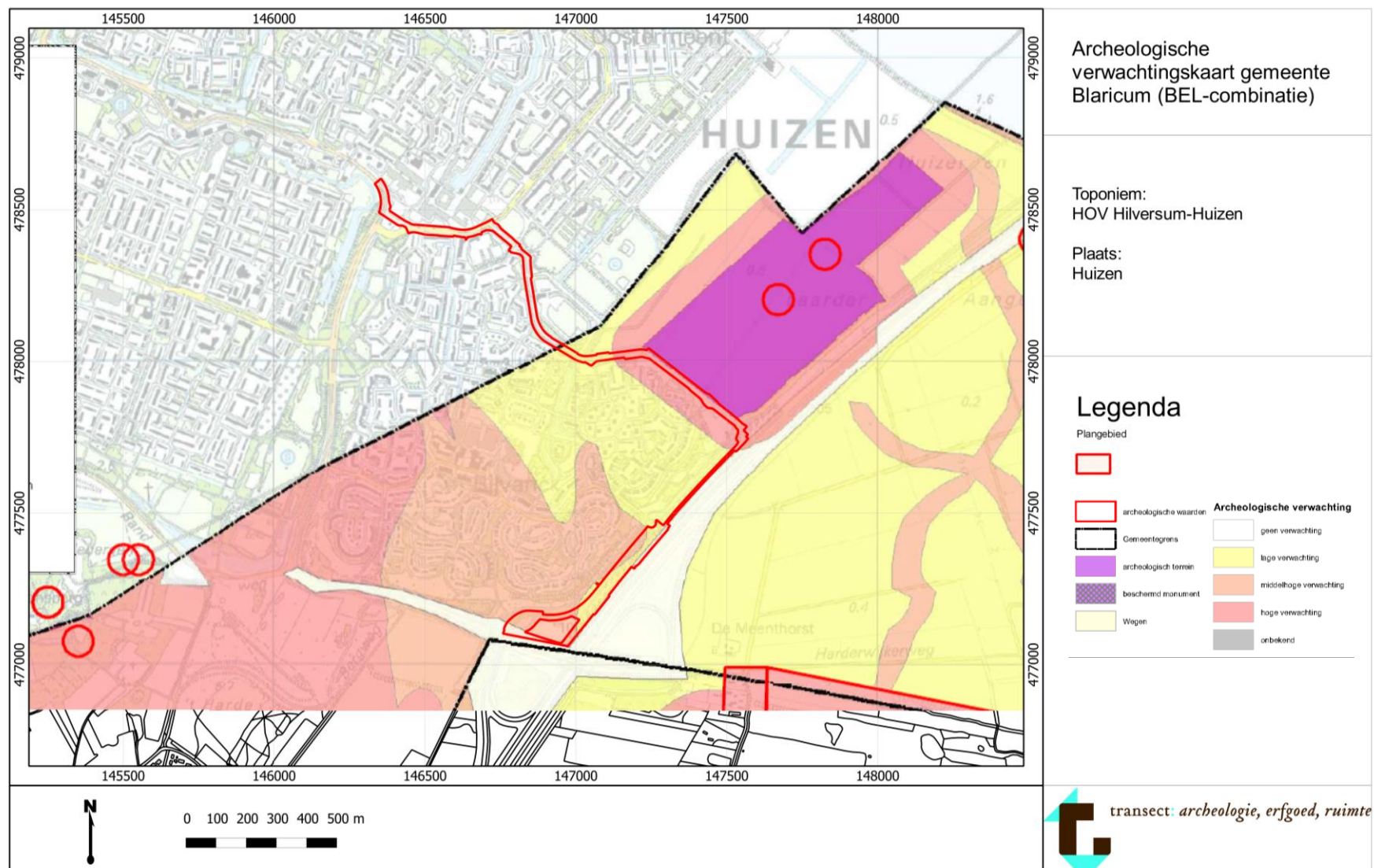
Bijlage 15: Archeologische verwachtingskaart gemeente Laren (BEL-combinatie)

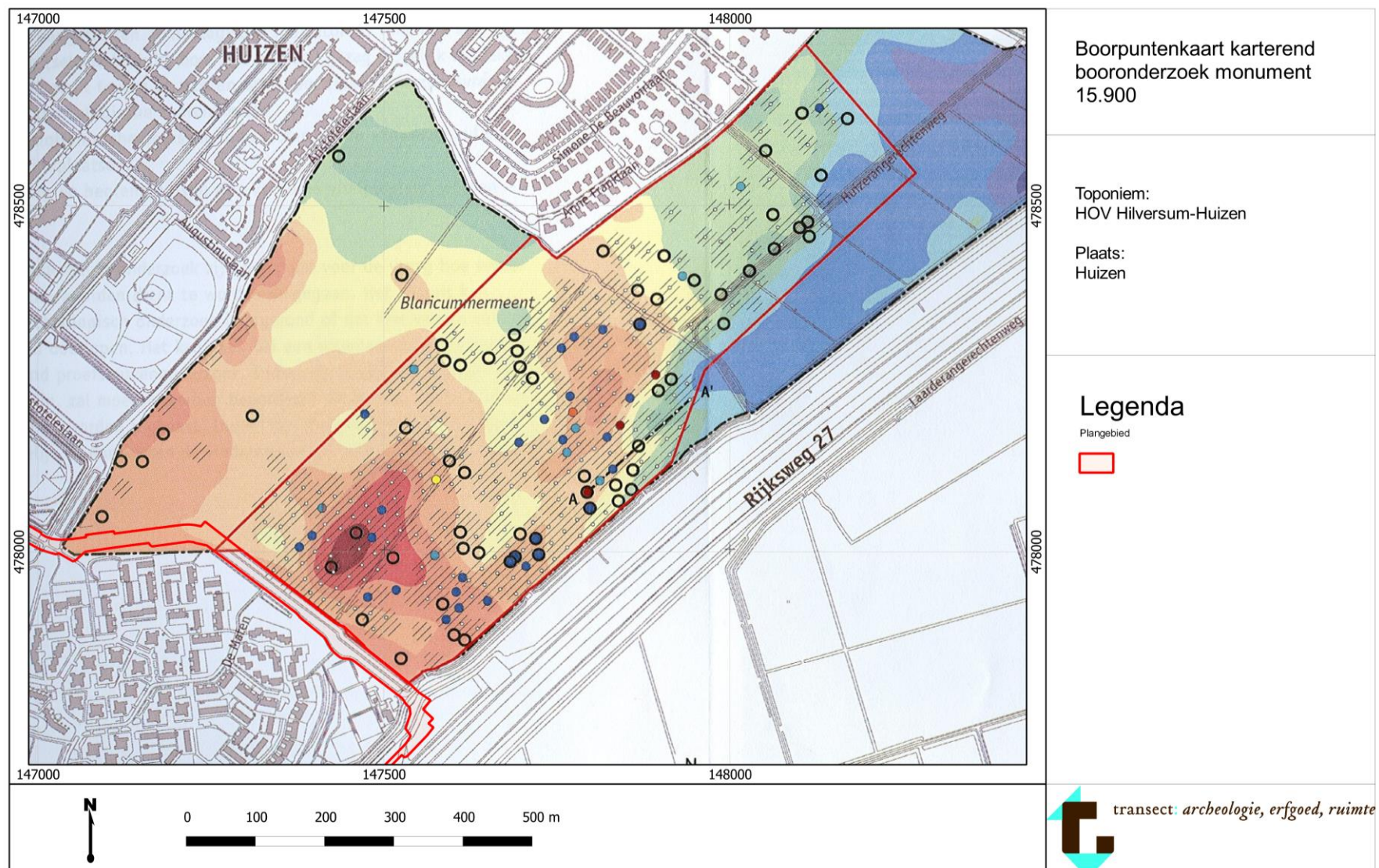
Bijlage 16: Archeologische verwachting en bekende waarden plangebied Huizen-Blaricum (Archis)

Bijlage 17: Archeologische verwachtingskaart gemeente Blaricum (BEL-combinatie)

Bijlage 18: Boorpuntenkaart karterend booronderzoek monument 15.900 (plangebied Huizen-Blaricum)

Plangebied Blaricummermeent Gemeente Blaricum

Resultaten booronderzoek

legenda

boringen

- boring
- met veel houtskool
- met vuursteen; debitage / afslag
- met vuursteen; mogelijk antropogeen
- met kwarts; afslag
- verbrande hazelnoot
- mogelijk verbrande hazelnoot
- met vuursteen; mogelijk antropogeen en met aardewerk

102 boornummer

zone met houtskool

top dekzand in cm. t.o.v. NAP

hoger dan -50
-100 tot -50
-150 tot -100
-200 tot -150
-250 tot -200
-300 tot -250
-350 tot -300
-400 tot -350
-450 tot -400
-500 tot -450
-550 tot -500
lager dan -550

overig

boorraai met raailletters

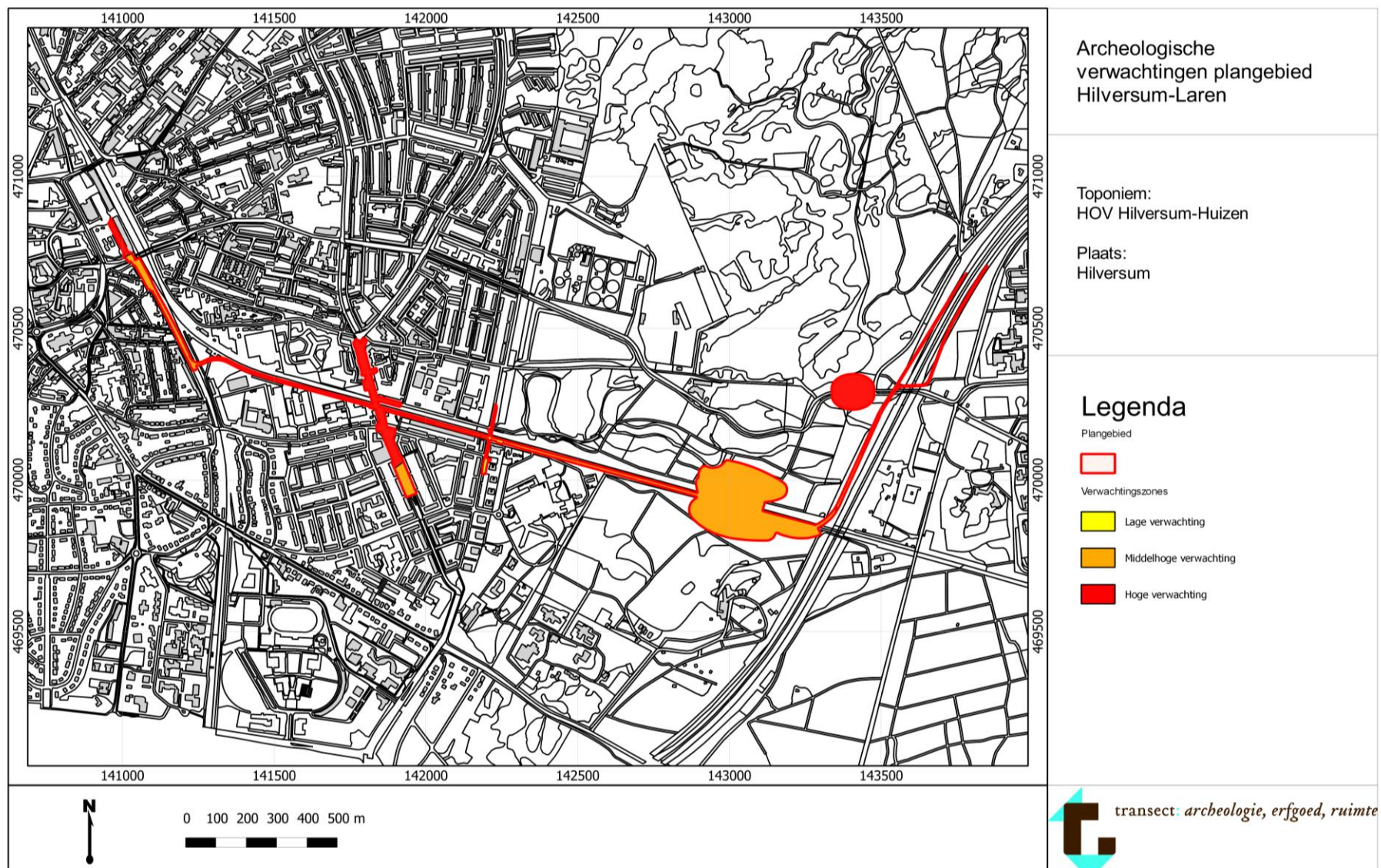

grens plangebied

grens onderzoeksgebied tweede karterende fase

Bijlage 19: Archeologische verwachtingen plangebied Hilversum-Laren

Bijlage 20: Archeologische verwachtingen plangebied Huizen-Blaricum

